

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

Šárka Beránková

**Právní prostředky nápravy
nepřiměřené doby řízení**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce: 8. dubna 2008

*Děkuji Prof. JUDr. Aleně Winterové, CSc.,
za konzultace a podporu při psaní mé diplomové práce
a JUDr. Jiřímu Kmecovi z Kanceláře vládního zmocněnce za cenné rady.*

*Prohlašuji, že jsem
předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně
za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.*

Bonařková Šárka
.....

Obsah

ÚVOD	4
<hr/>	
A. PRAVO NA PROJEDNÁNÍ VĚCI V PŘIMĚŘENÉ LHŮTĚ	5
<hr/>	
1. POJEM „LHŮTA“ ANEB ODKDY DOKDY	13
2. KRITÉRIA POSUZOVÁNÍ PŘIMĚŘENOSTI LHŮTY	16
B. PRAVO NA ÚČINNÝ PRÁVNÍ PROSTŘEDEK NÁPRAVY NEPŘIMĚŘENÉ DOBY ŘÍZENÍ	22
<hr/>	
1. PREVENTIVNÍ PROSTŘEDKY NÁPRAVY	27
1.1. STÍŽNOST NA PRUTAHY	27
1.2. NÁVRH NA URČENÍ LHŮTY K PROVEDENÍ PROCESNÍHO ÚKONU	29
1.3. ÚSTAVNÍ STÍŽNOST	31
2. KOMPENZAČNÍ PROSTŘEDKY NÁPRAVY	37
2.1. NÁHRADA ŠKODY	38
2.2. POSKYTNUTÍ PŘIMĚŘENÉHO ZADOSTIUCINĚNÍ ZA VZNIKLOU NEMAJETKOVOU ÚJMU	40
2.3. PŘEDBĚŽNÉ PROJEDNÁNÍ NA MINISTERSTVU SPRÁVEDLNOSTI	45
2.4. ŽALOBA K VNITROSTÁTNÍMU SOUDU	50
2.5. STÍŽNOST K EVROPSKÉMU SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA	51
ZÁVĚR	55
<hr/>	
C. SEZNAM LITERATURY	57
<hr/>	
D. PŘÍLOHY	59
<hr/>	
PŘÍLOHA Č. 1 - PRŮMĚRNÁ DÉLKA CIVILNÍCH ŘÍZENÍ V ROCE 2007	59
PŘÍLOHA Č. 2 - POČET PRAVOMOCNĚ NESKONČENÝCH VĚCÍ V ROCE 2007	64
PŘÍLOHA Č. 3 - PŘEHLED O STAVU ŘÍZENÍ V AGENDĚ KONKURZU A VYROVNÁNÍ V ROCE 2007	64
PŘÍLOHA Č. 4 - POČET SOUDNÍCH SPORŮ O ODŠKODNĚNÍ V ROCE 2007	65
PŘÍLOHA Č. 5 - POČET VYŘÍZENÝCH ŽÁDOSTÍ O ODŠKODNĚNÍ V ROCE 2007 V RÁMCI MIMOSOUDNÍHO PROJEDNÁNÍ	65
PŘÍLOHA Č. 6 - POČET ROZSUDKŮ ESLP V LETECH 1999 – 2007	66
PŘÍLOHA Č. 7 - ROZBOR ROZSUDKŮ ESLP PROTI ČR	67

Úvod

Jak napovídá název diplomové práce, mým primárním cílem bude analyzovat právní prostředky nápravy nepřiměřené doby¹ řízení, tedy zjistit, jaké nástroje má účastník řízení k dispozici, jestliže v soudním řízení dochází k neodůvodněným průtahům, nebo je-li celková délka řízení nepřiměřená.

Svou práci podkládám zejména zkušenostmi získanými v průběhu půlroční praxe na Ministerstvu spravedlnosti, kde jsem na odboru odškodňování posuzovala žádosti o odškodnění za nepřiměřenou délku řízení na základě zákona o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem² a připravovala návrhy na jejich vyřízení v rámci tzv. mimosoudního projednání.

Má-li soudní systém a právo jako takové plnit svou preventivní funkci ve společnosti a mít důvěru občanů ve svou smysluplnost, je třeba, aby stát zajistil, že občané se nevyskytnou v právní nejistotě po dobu několika let, ale naopak, že bude o jejich právech a povinnostech rozhodováno rychle. V některých věcech ztrácí řízení přímo smysl, není-li vedeno rychle. Platí zde rčení britského politika z 19. století Williama E. Gladstona: „*Justice delayed is justice denied*“.³ Jestliže stát v konkrétním sporu účastníků není schopen zabezpečit řádný průběh soudního řízení, dochází v důsledku této neschopnosti de facto k odepření spravedlnosti. Důsledkem je pak nejen dlouhodobá nejistota stran sporu o tom, na čí straně se právo nachází, ale obecně i podlamování důvěry fyzických i právnických osob v to, že je justice schopna náležitě právo nalézat a chránit. Z toho pak vyplývá i ztráta důvěry nejen v právo samotné, ale i v demokratický stát. Demokratický právní stát je povinen zejména svým soudnictvím nalézat práva jednotlivých účastníků řízení nejen v co největší shodě s právem objektivním, ale také v přiměřeném časovém horizontu. Je-li totiž délka řízení zcela neadekvátní věci, o níž je řízení vedeno, je již tím samým spravedlnost procesu popřena.

¹ Pojmy „doba“, „délka“ a „lhůta“ řízení používám v této práci promiskue.

² Přesné znění: zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona ČNR č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v platném znění.

³ http://thinkexist.com/quotes/william_e._gladstone/

A. Právo na projednání věci v přiměřené lhůtě

Právo na přiměřenou délku řízení je zakotveno v článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Článek 6 odst. 1 této Úmluvy kromě jiného stanoví:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě⁴ projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích ...“

Úmluva je ve smyslu čl. 10 Ústavy České republiky⁵ součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Úmluva má tedy aplikační přednost v případě nesouladu se zákonem.

Podobně jako čl. 6 odst. 1 Úmluvy stanoví Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve svém čl. 38 odst. 2 kromě jiného:

„Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů ...“

Obdobně též zákon o soudech a soudcích⁶ v § 5 odst. 2 stanoví:

„Každý má právo, aby jeho věc byla projednána a rozhodnuta bez zbytečných průtahů.“

a v § 79 odst. 1 ukládá soudcům a přísedícím kromě jiného povinnost:

„...rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů...“

Občanský soudní řád⁷ (dále jen „OSŘ“) zase stanoví v § 6 kromě jiného:

„V řízení postupuje soud v součinnosti se všemi účastníky tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná ...“

a v § 100 odst. 1, větě první:

„Jakmile řízení bylo zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta.“

⁴ Anglický originál zní: „...hearing within a reasonable time...“.

⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v platném znění.

⁶ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, v platném znění.

⁷ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění.

Otázkou je, zda-li jsou tato práva totožná nebo je mezi nimi rozdíl. Pokud porovnáme výše uvedená ustanovení Úmluvy a Listiny, pak se zde nabízí několik rozdílů.

Za prvé: Nepřiměřenost doby (lhůty) řízení a průtahy nemusí být to samé. Nepřiměřená délka řízení může být způsobena extrémní složitostí řízení či nesystematickým postupem soudu a průtahy ve smyslu nečinnosti soudu zde vůbec nefigurují. Stalo se totiž, že Ústavní soud České republiky (dále jen „Ústavní soud“) neshledal porušení práva plynoucí z Listiny a stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou s tím, že délka řízení (desetiletá) je způsobena složitostí řízení a chováním účastníků a k neodůvodněným průtahům nedochází. Naproti tomu Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v daném případě shledal porušení práva plynoucí z Úmluvy. Tento soud totiž posuzuje celkovou délku řízení a průtahy považuje jen za jednu z možných příčin nepřiměřené délky řízení. Často proto konstatuje, že řízení sice vykazovalo určitou míru složitosti, to však samo o sobě nemůže ospravedlnit celkovou délku řízení.⁸

Za druhé: Je zde odlišný rozsah aplikovatelnosti. Čl. 38 odst. 2 Listiny lze rozhodně aplikovat na jakékoliv soudní řízení, tedy i na všechna civilní řízení. Čl. 6 Úmluvy se však, pokud jde o civilní věci, vztahuje pouze na řízení o občanských právech a závazcích. Je tudíž teoreticky možné, že některá civilní řízení podle vnitrostátního práva by ESLP nepovažoval za řízení o občanských právech a závazcích ve smyslu Úmluvy. ESLP také například judikuje, že čl. 6 Úmluvy se nevztahuje na řízení o návrhu na vydání předběžného opatření, a to tedy nikoli proto, že tam nejde o občanská práva nebo závazky, ale proto, že se v těchto řízeních o nich "nerozhoduje", ale pouze se předběžně upravují.⁹

Za třetí: Je rozdílné *ratione temporis*, tedy stanovení okamžiku, od kdy je dané ustanovení závazné pro Českou republiku.

Úmluva byla podepsána dne 4. listopadu 1950 dvanácti evropskými státy Rady Evropy.¹⁰ Bývalá Česká a Slovenská Federativní republika Úmluvu

⁸ Srov. rozsudek ESLP ve věci *Božánková proti České republice* ze dne 7.1.2003 s usnesením Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 39/96 ze dne 10. dubna 1996.

⁹ Viz např. rozhodnutí ve věci *Mašková proti ČR* ze dne 13. května 2003, bod 1.3.

¹⁰ Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Island, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Turecko a Velká Británie.

ratifikovala dne 18. března 1992.¹¹ Od tohoto dne ESLP považuje Úmluvu za závaznou i pro nově vzniklou Českou republiku.¹²

Listina byla schválena Federálním shromážděním ČSFR dne 9. ledna 1991 a nabyla platnosti a účinnosti dnem 8. února 1991. Znovu byla vyhlášena dne 16. prosince 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky.¹³

Společným základem všech výše zmíněných práv je však totožný požadavek, aby ochrana práv byla poskytnuta rychle, neboť jen rychlá ochrana může být dostatečně účinná. Profesorka Alena Winterová to vysvětluje takto: „*Trvá-li řízení nepřiměřeně dlouho, např. několik let, jsou jeho účastníci poškozováni stavem právní nejistoty, často i pod vlivem nových okolností ztrácejí zájem na výsledku, preventivně-výchovný vliv soudního rozhodování se zcela vytrácí.*“¹⁴

Pojmem „*přiměřená doba řízení*“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy se značně zabýval ESLP ve svých rozhodnutích. Z jeho ustálené judikatury plyne, že přiměřenost délky řízení se posuzuje podle okolností případu a s ohledem zejména na složitost věci, chování stěžovatele a jednání příslušných orgánů, jakož i význam sporu pro stěžovatele.¹⁵ Shledá-li tento soud, že délka řízení překročila „*přiměřenou lhůtu*“, přizná zpravidla spravedlivé zadostiučinění.¹⁶

Pokud jde o výklad pojmu „*zbytečné průtahy*“ ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny, pak z příslušné judikatury Ústavního soudu vyplývá, že není rozhodující, zda jsou případné průtahy způsobovány subjektivními (liknavost soudce) nebo objektivními (nedostatečné personální obsazení, množství napadlých věcí) důvody, neboť ani objektivní důvody nemohou jít k tíži stěžovatelům, kteří od státu oprávněně očekávají dodržování ústavně zaručených práv a je věcí státu, aby organizoval své soudnictví tak, aby tyto práva byla respektována.¹⁷ Shledá-li Ústavní soud porušení práva zaručeného v čl. 38 odst. 2 Listiny, může nařídít procesnímu soudu, aby ukončil průtahy a neprodleně v řízení jednal. Ústavní soud

¹¹ Úmluva byla uveřejněna ve Sbírce zákonů pod číslem 209/1992 jako sdělení federálního ministra zahraničních věcí ČSFR.

¹² Viz rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti *Kuchař a Štis proti České republice* ze dne 23. května 2000, kde se ESLP poprvé zabýval otázkou závaznosti Úmluvy vůči České republice.

¹³ Listina byla vyhlášena usnesením Předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.

¹⁴ Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.: *Civilní právo procesní*, str. 74.

¹⁵ Viz z mnoha dalších např. rozsudek ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003, bod 73.

¹⁶ Viz čl. 41 Úmluvy.

¹⁷ Viz například rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 55/94 a sp. zn. III. ÚS 70/97.

nicméně není příslušný (na rozdíl například od Ústavního soudu Slovenské republiky) k tomu, aby navrhovateli přiznal finanční odškodnění.

Zajímavé je pak odlišné stanovisko některých soudců Ústavního soudu, kteří zastávají názor, že Ústavní soud by měl rozlišovat mezi subjektivními a objektivními důvody, jenž způsobily předmětné průtahy. Došel by-li pak k závěru, že průtahy spočívají pouze v objektivních důvodech bez jakéhokoliv zavinění ze strany soudců, měl by Ústavní soud pouze konstatovat, že došlo k porušení čl. 38 odst. 2 Listiny, ale neměl by zároveň přikazovat procesnímu soudu neprodleně pokračovat v řízení, neboť tím porušuje princip rovnosti. Příkázáním soudu neprodleně jednat totiž dochází k porušení obecného pravidla vyřizování věci před dotčeným soudem.¹⁸

Vyplývá z čl. 6 odst. 1 Úmluvy i právo na minimální dobu řízení?

V literatuře se objevily i názory, že právo na přiměřenou dobu řízení zahrnuje nejen požadavek, aby řízení nebylo nepřiměřeně dlouhé, ale i požadavek, aby řízení nebylo ani nepřiměřeně urychlováno a unáhlováno. Roman Barinka¹⁹ například uvedl, že *„řízení musí být vedeno v přiměřené lhůtě, aby mohly být objasněny všechny důležité skutečnosti a dodržena všechna procesní pravidla, jejichž výsledkem bude spravedlivé rozhodnutí“*.²⁰ Podobně Bohumil Repík²¹ tvrdí, že: *„Rychlost řízení však není absolutní hodnotou a musí být podřízena vyššímu principu spravedlnosti, který by mohl být ohrožen přílišnou uspěchaností řízení.“*²²

Naproti tomu Jiří Kmec²³ tvrdí: *„Řádný výkon spravedlnosti a s ním spojená jiná procesní práva účastníků řízení jsou však zakotvena zvláště a nutnost respektovat je z práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě nijak nevyplývá. Jinými slovy řečeno, nepřiměřenou lhůtou se rozumí vždy a pouze lhůta nepřiměřeně*

¹⁸ Šlo o odlišné stanovisko soudců JUDr. P. Holländera, JUDr. V. Jurky a JUDr. V. Ševčíka ke stanovisku pléna Ústavního soudu sp.zn. Pl. ÚS 6/98.

¹⁹ Mgr. Roman Barinka LL.M. působil v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP.

²⁰ Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 433.

²¹ JUDr. Bohumil Repík, CSc. je bývalý soudce ESLP a bývalý člen Evropské komise pro lidská práva při Radě Evropy.

²² Bulletin advokacie 6-7/2001 - JUDr. Bohumil Repík, CSc.: K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení, str. 8.

²³ JUDr. Jiří Kmec působí v Kanceláři vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP.

*dlouhá. Úmluva v žádném případě nezaručuje nějakou minimální dobu trvání řízení a pokud jsou respektována všechna procesní práva všech osob na řízení zúčastněných, je lhostejné, jak krátkou dobu řízení ve skutečnosti trvalo.*²⁴

Je nutno souhlasit s Jiřím Kmecem, že žádné právo na minimální dobu řízení neexistuje. To ale nevylučuje právo účastníků dovolávat se dodržování procesních pravidel. Dojde-li však k porušení těchto pravidel, jde o procesní vady, nikoliv o porušení práva na přiměřenou dobu řízení.

Je pomalý výkon spravedlnosti nemocí všech kontinentálních soudních systémů?

S problémem zdlouhavosti soudních řízení se potýká téměř většina evropských států a díky judikatuře ESLP byly a jsou nuceny tento problém řešit, neboť stížností na nepřiměřenou dobu řízení jsou jedny z nejčastějších. Podle statistických informací v rozmezí let 1999 - 2007 napadlo ESLP 237 100 stížností. ESLP vynesl v tomto devítiletém období 8 194 rozsudků, z nichž třetina zněla na porušení práva projednat věc v přiměřené lhůtě. Za nepřiměřenou lhůtu řízení byly nejčastěji odsuzovány Itálie (948 rozsudků), Francie (251), Polsko (245), Řecko (219), Slovinsko (198) a Turecko (194). Naproti tomu nejméně rozsudků byly vynášeny proti Norsku (1 rozsudek), Dánsku (2), Švýcarsku (4), Nizozemí (5), Španělsku (6) a Švédsku (9). Přibližně 66 % stížností bylo odmítnuto pro nepřijatelnost.²⁵

Jaká je průměrná délka civilního řízení v České republice?

Ze statistik²⁶ vyplývá, že průměrná délka civilního řízení (do dne právní moci řízení) v České republice v roce 2007 činila 680 dní, což je přibližně 1 rok a 10 měsíců. V obchodních sporech však činila 2 roky a 7 měsíců.

Pokud se však podíváme na jednotlivé druhy sporů, zjistíme, že průměrná délka řízení v roce 2007 nepřekročila 1 rok v těchto věcech: v obchodních sporech pouze ve věcech týkajících se nadací a nadačních fondů, v pracovních sporech pouze ve věcech skončení pracovního poměru v souvislosti s diskriminací

²⁴ Trestněprávní revue 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 133.

²⁵ Zdroj: Annual Report 2007 of the European Court of Human Rights, Council of Europe.

²⁶ Zdroj: www.justice.cz, viz příloha č. 1.

na základě pohlaví a ve věcech vrácení neprávem vyplacení mzdy, téměř ve všech sporech podle zákona o rodině, ve věcech zúžení společného jmění manželů, ve věcech jednatelství bez příkazu, ve sporech ze zadržovacího práva, ve sporech podle autorského zákona, ve sporech z pojistných smluv, ve sporech o úhradu dodávky energie, plynu a vody, ve sporech o náhradu jízdného a pokuty v hromadné dopravě, v nájemních sporech jen ve věcech výpovědi nájmu podle § 711 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku a ve věcech vyklizení bytu.

V následujících sporech však průměrná délka řízení v roce 2007 činila 3 roky: ve sporech týkajících se zakládání obchodní společnosti nebo družstva a ve sporech mezi obchodní společnostmi (družstvem) a jejich zakladateli, ve sporech z burzovních obchodů, v pracovních sporech týkajících se mzdy za práci přesčas a nároku zaměstnance na náhradu škody způsobené nemocí z povolání, ve sporech o vydržení vlastnického práva a věcného břemene a ve sporech ze smlouvy o sdružení.

Průměrná délka převyšovala 4 roky ve sporech ze smlouvy o prodeji podniků nebo jejich částí, ve sporech souvisejících s rušením státního podniku, ve sporech o náhradu škody způsobené nezletilým a ve sporech podle zákona o užitných vzorech.

Nejdelší řízení se však vedly v restitučních sporech a sporech podle zákona o vynálezech a zlepšovacích návrzích, v nichž průměrná délka řízení v roce 2007 činila již 6 a půl let.

Problémem je rovněž délka konkurzních řízení. Ze statistik²⁷ vyplývá, že v roce 2007 bylo v České republice celkem 8 225 pravomocně neskončených konkursů, z nichž 30% trvá již déle než 5 let. Tento neutěšený stav má vyřešit nový insolvenční zákon²⁸, jehož cílem je mimo jiné docílit rychlosti a efektivity řízení.

Příčiny průtahů?

Možných příčin průtahů a nepřiměřených délek řízení je celá řada. Jak již bylo výše uvedeno, mohou spočívat v objektivních faktorech (přetíženost soudů, nedostatečné administrativní a technické zázemí soudů či samotná právní úprava

²⁷ Zdroj: www.justice.cz, viz příloha č. 3.

²⁸ Zákon č. 82/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení, účinný od 1.1.2008.

organizace soudnictví), i ve faktorech subjektivních (špatná organizace práce, liknavost soudce či jiné pochybení při projednávání věci).

V roce 2007 napadlo soudy v České republice celkem 342 011 nových civilních věcí. Vyřízeno bylo 390 321 věcí a do dalšího roku se přesunulo 269 482 pravomocně neskončených věcí.²⁹

Přičemž soudců je v České republice ca 3 000, tj. asi 30 soudců na 100 000 obyvatel. V porovnání se státy EU je to jedno z nejvyšších čísel (SRN 25, Rakousko 22, Itálie 11, Španělsko 10, Dánsko 7, Irsko 3 soudci na 100 000 obyvatel).³⁰ Je však obecně známo, že soudy v těchto zemích se potýkají s menším objemem nápadu nových věcí.

Podle prof. V. Pavlíčka „s rychlostí řízení též souvisí problematika odbornosti soudců ... např. vyžaduje-li spor specifické a vysoce odborné znalosti z různých (neprávních) disciplín (zdravotnictví, ekonomika, stavebnictví etc.). V takových případech musí být ustanoven znalec a při rozhodování ve věci se soud musí opřít o znalecký posudek. Tím se ovšem soudní procesy do značné míry stávají „znaleckými spory“.³¹ Přičemž pokud je pro rozhodnutí třeba odborných znalostí, je soud z úřední povinnosti povinen vždy ustanovit znalce, i když to účastníci nenavrhlí.³² Znalce je nutno ustanovit, předat mu soudní spis, vyčkat na zpracování znaleckého posudku, určit mu odměnu. Ustanovení znalce a určení jeho odměny se vydává formou usnesení, proti kterému je možno podat odvolání. Málokdy stačí jen jeden znalecký posudek. V průběhu řízení vyvstane často potřeba ho doplnit či zpracovat znalecký posudek revizní. To vše řízení velmi protahuje.

Prof. A. Winterová zase upozorňuje na jiný aspekt při provádění dokazování: „pokud si soud předem před zahájením dokazování náležitě nevyjasní, co je předmětem dokazování, může to vést k protahování řízení prováděním zbytečných úkonů a naopak k mezerám ve skutkových zjištěních, když se určitá relevantní skutečnost opomene.“³³

²⁹ Zdroj: www.justice.cz, viz příloha č. 2.

³⁰ Zdroj: Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky část I., 2. vydání, Linde Praha, 2008, str. 607, poznámka pod čarou č. 9.

³¹ Viz Pavlíček V. a kolektiv: cit.dílo, str. 608.

³² Viz § 127 odst. 1 spolu s § 114a odst. 2 písm. c) OSŘ.

³³ Viz Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.: Civilní právo procesní, str. 255.

Za další příčinu protahování řízení bývá označován problém s doručováním účastníkům. Soud často pátrá po pobytu účastníka řízení. Není-li účastník řízení k zastížení na adrese svého bytu, ani na jiné soudu známé adrese, doručující orgán písemnost uloží. Nevyzvedne-li si účastník řízení v desetidenní lhůtě uloženou písemnost do vlastních rukou, jež byla neúspěšně doručována na adrese, která je uvedena v centrální evidenci obyvatelstva jako místo pobytu dotyčného účastníka řízení, nastává posledním dnem lhůty fikce doručení.³⁴ U rozsudku to znamená, že okamžikem fikce doručení, začne běžet patnáctidenní lhůta k odvolání, jejímž marným uplynutím nastává právní moc rozsudku. Účastník řízení však může i po několika letech zvrátit toto tzv. náhradní doručení a tím i právní moc rozsudku tak, že dokáže, že se na adrese trvalého bydliště v době uložení nezdržoval. Na to reaguje i připravovaná novela OSŘ, která zpřísňuje možnost vyhnout se náhradnímu doručení v místě pobytu uvedeného v centrální evidenci obyvatel.

Délka řízení rovněž závisí na aktivitě účastníků. Účastníci mají zejména povinnost tvrdit skutečnosti rozhodné pro rozhodnutí a navrhopvat důkazy k jejich prokázání.³⁵ Zatímco civilnímu procesu do roku 1989 byl vlastní princip materiální pravdy, kdy soud aktivně zjišťoval veškeré pro rozhodnutí důležité skutečnosti bez ohledu na aktivitu účastníků, současný civilní sporný proces je ovládán spíše principem formální pravdy. Princip materiální pravdy souvisel rovněž s principem jednotnosti řízení, jež umožňoval účastníkům řízení tvrdit nové skutečnosti a navrhopvat nové důkazy i v odvolacím řízení, což vedlo k neúměrnému protahování řízení. Princip formální pravdy byl zaveden novelou OSŘ č. 171/1993 Sb., která přenesla břemeno tvrzení a dokazování ve sporu na účastníky. Výsledek sporu nyní závisí na aktivitě stran a na unesení jejich břemena.³⁶ V souladu s principem formální pravdy byly pak novelou OSŘ č. 30/2000 Sb., zavedeny prvky koncentrace sporného řízení. Podstatou této koncentrace je stanovení určitého okamžiku buď zákonem nebo rozhodnutím soudu, do kterého účastníci řízení ještě mohou tvrdit skutečnosti a navrhopvat důkazy, přičemž k pozdějším návrhům se již zásadně³⁷ nepřihlíží. Základním

³⁴ Viz § 50c odst. 4

³⁵ Žalobce je povinen plnit tyto povinnosti již v žalobě – viz § 79 odst. 1 OSŘ. Žalovaný je povinen je plnit, pokud svou obranu nestaví jen na popírání žaloby, ale rovněž něco aktivně tvrdí. - Srov. Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.: Civilní právo procesní, str. 276.

³⁶ Platí jen ve sporném řízení, v nesporném se nadále plně uplatňuje princip materiální pravdy.

³⁷ Výjimky z této zásady viz § 118b odst. 1 poslední věta, § 118c odst. 2 a § 205a odst. 1.

takovým okamžikem je vyhlášení rozhodnutí soudem 1. stupně.³⁸ Přísnější koncentrací je okamžik skončení prvního jednání. Tato přísná koncentrace však platí jen v určitých sporných řízeních (ochrana osobnosti, incidenční spory v rámci insolvenčního řízení etc.).³⁹ Mimo tyto zákonné koncentrace existuje i tzv. soudcovská koncentrace, kdy soud může na návrh účastníka řízení určit lhůtu ke splnění důkazní povinnosti a povinnosti tvrzení jinému účastníkovi, jenž je i přes výzvy soudu nečinný a dochází tak k průtahům v řízení.⁴⁰ O povinnostech tvrdit skutečnosti a navrhnout důkazy jen do určité lhůty, ať zákonné či soudcovské a o následcích nesplnění těchto povinností musí být účastníci vždy řádně poučeni.⁴¹

1. Pojem „lhůta“ aneb odkdy dokdy

Účastníci řízení mají právo, aby soud o jejich právech a závazcích rozhodl v přiměřené lhůtě (čl. 6 odst. 1 Úmluvy). Pro pochopení tohoto práva, je nutno se nejdříve zabývat tím, jak jej judikuje Evropský soud pro lidská práva.

ESLP vykládá pojem „lhůta“ autonomním způsobem, ostatně tak jako celou Úmluvu. Autonomním výkladem zajišťuje určitý standard ochrany lidských práv a zabraňuje, aby smluvní stát vyloučil aplikovatelnost ustanovení Úmluvy na základě vlastního a odlišného výkladu pojmů.⁴²

Počátek a konec lhůty ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy proto nemusí odpovídat počátku a konci řízení, jak jsou nám známy z našich vnitrostátních právních předpisů. ESLP s ohledem na svou ustálenou judikaturu připomíná, že doba, jejíž přiměřenost se má posoudit, pokrývá celé řízení od vzniku sporu o občanská práva a závazky až do jeho vyřešení.

a) Odkdy?

V civilních věcech se za počátek řízení považuje zpravidla den, kdy byl u soudu podán příslušný návrh na zahájení řízení. Pokud se však osoby nemohli

³⁸ Viz § 119a odst. 1 OSŘ.

³⁹ Viz § 118b odst. 1 OSŘ.

⁴⁰ Viz § 118c odst. 1 OSŘ.

⁴¹ Viz § 118a odst. 1 až 3, 118b odst. 2, § 119a odst. 1 OSŘ

⁴² Srov. Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 434.

obrátit na příslušný soud dříve, než byly jejich návrhy posouzeny příslušným orgánem, pak se považuje za počátek sporu okamžik, kdy byl příslušný orgán požádán, aby rozhodl v konkrétní a určité věci.⁴³ Do délky řízení se tedy započítává i doba řízení před tímto orgánem. Takovým příkladem jsou restituční kauzy v České republice, kdy restituenti museli nejdříve uplatnit své nároky na restituci majetku u Pozemkového úřadu, který buď schválil dohodu o vydání věci nebo nedošlo-li k dohodě, rozhodl o vlastnickém právu. Stejně ESLP posuzoval počátek lhůty, pokud návrh stěžovatele nejdříve projednávala profesní komora v postavení orgánu veřejné moci a až poté se stěžovatel mohl obrátit na soud s žalobou proti rozhodnutí tohoto orgánu.⁴⁴

Podle obecně uznávaných principů mezinárodního práva ESLP není oprávněn zabývat se skutečnostmi, ke kterým došlo před vstupem Úmluvy v platnost vůči jednotlivým státům. Jak již bylo řečeno výše, ESLP považuje Úmluvu za závaznou vůči České republice ode dne 18. března 1992, kdy byla ratifikována bývalou Českou a Slovenskou Federativní republikou. ESLP nicméně přihlíží i k tomu, ve kterém stadiu se řízení v tu dobu nacházelo.⁴⁵

b) Dokdy?

Lhůta ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy končí okamžikem, kdy bylo vydáno konečné rozhodnutí, jímž byl spor vyřešen. Zahnuje tedy celé řízení, včetně řízení před odvolacími instancemi. Podle okolností tak konečným rozhodnutím na vnitrostátní úrovni může být rozhodnutí soudu prvního stupně, soudu odvolacího či dovolacího. Lhůta tedy v zásadě nemusí skončit okamžikem, kdy rozhodnutí ve věci nabude podle vnitrostátních předpisů právní moci. Do délky řízení se započítává i řízení před ústavním soudem, mohlo-li mít vliv na výsledek řízení před obecnými soudy. ESLP započítal délku řízení před ústavním soudem dokonce i tehdy, byla-li ústavní stížnost odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost. ESLP konstatoval: *„úkolem českého Ústavního soudu je posuzovat dodržování základních práv a napravovat jejich případné porušení. Pokud by byl tedy Ústavní soud dospěl k závěru, že došlo k porušení ústavně zaručených práv, jichž se stěžovatelka dovolává, byl by mohl zrušit předchozí*

⁴³ Viz např. rozsudek *Schmidtová proti České republice* ze dne 22. července 2003, bod 54-57.

⁴⁴ Viz rozsudek *Houbal proti České republice* ze dne 14. června 2005, bod 40.

⁴⁵ Viz například rozsudek ve věci *Bořánková proti České republice* ze dne 7.1.2003, bod 52.

rozhodnutí a vrátit věc soudům nižších stupňů. Soud se proto domnívá, že argument vlády založený na zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti stěžovatelky je irelevantní, neboť nelze dopředu odhadnout, jak by řízení o této ústavní stížnosti dopadlo. Z toho se podává, že délku řízení před Ústavním soudem je třeba zahrnout do období, jehož délka je předmětem rozhodování Soudu".⁴⁶ Z toho vyplývá, že řízení před ústavním soudem se bude zahrnovat do celkové délky řízení vždy, pokud stěžovatel ústavní stížností napadá rozhodnutí obecných soudů z důvodu porušení práva na spravedlivý proces. Je zde totiž možnost, že pokud by ústavní soud shledal takové porušení, mohl by zrušit rozhodnutí obecného soudu. Pokud by však šlo o ústavní stížnost, která byla odmítnuta pro nepřípustnost, nebo stěžovatel se nedovolával zrušení rozhodnutí obecného soudu, nemá takové řízení jakýkoliv vliv na výsledek řízení před obecným soudem a jeho délka by se neměla zahrnovat do celkové doby řízení.

Tento přístup však ESLP neměl od začátku a ještě začátkem 80 let judikoval, že ustanovení článku 6 Úmluvy se nevztahuje na řízení před ústavním soudem. Svůj postoj odůvodňoval tím, že ústavní soud plní v soudních systémech členských států specifickou roli, kdy jeho úkolem není rozhodovat meritum předložených sporů, nýbrž jejich soulad s ústavním pořádkem.⁴⁷

Podle judikatury ESLP se do délky civilního řízení zahrnuje i následné řízení směřující k výkonu rozhodnutí. Vykonávací řízení je druhým stupněm řízení a dokud nebylo skončeno, tak zde není žádné konečné rozhodnutí.⁴⁸ Ze stejných důvodů se do celkové lhůty započítává i délka řízení o určení výše pohledávky, jež následuje po řízení, v němž bylo rozhodnuto o jejím základu.⁴⁹

Délka řízení o návrhu na povolení obnovy řízení se však do celkové délky řízení nezapočítává. ESLP to odůvodňuje tím, že v době návrhu na povolení

⁴⁶ Viz rozsudek *Houřová proti České republice (č.1)* ze dne 15. června 2004, bod 27.

⁴⁷ Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 438.

⁴⁸ Viz rozsudek *Di Pede proti Itálii* ze dne 26. září 1996, bod 24 – „*The Court considers that the enforcement proceedings must be regarded as the second stage of the proceedings ...; it emphasises that, to date, no final decision within the meaning of Article 26 (nyní čl. 35 – pozn. autorů) in fine of the Convention ... has been given.*“

⁴⁹ Viz rozsudek *Guincho proti Portugalsku* ze dne 10. července 1984, bod 29 – „*the judgment which held that Mr. Guincho was entitled to damages but reserved the assessment of the quantum for the procedure for "execution" of the ruling ...the Court, like the Commission, finds that this judgment did not constitute the final decision since the Regional Court had not yet assessed the damages to be awarded to Mr. Guincho.*“

obnovy řízení již je o civilních právech nebo závazcích stěžovatele konečným způsobem rozhodnuto. Řízení po povolení obnovy řízení nicméně pod článek 6 odst. 1 spadá; z judikatury však není zřejmé, zda by se délka tohoto řízení posuzovala samostatně, nebo ve spojení s původním řízením.⁵⁰

Pokud bylo civilní řízení přerušeno do doby, než bude rozhodnuto v jiném řízení, potom se doba přerušeni neodečítá, resp. je zkoumáno, zdali v tomto druhém nebyly průtahy.⁵¹ Stát však není odpovědný za dobu, po kterou nebylo možno v projednávání věci na vnitrostátní úrovni pokračovat z důvodu probíhajícího řízení o předběžné otázce před Soudním dvorem Evropských společenství.⁵² To je logické, neboť délku řízení před tímto soudem nemůže stát nijak ovlivnit. Pokud by ESLP zahrnoval tuto délku řízení do celkové doby řízení, nepříznivě by tím ovlivnil využívání tohoto prostředku a tím i účel sledovaný v čl. 177 Smlouvy o Evropském společenství.

Porušení práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě je možné konstatovat již v průběhu ještě neskončeného řízení, je-li zjevné, že jeho dosavadní délka již není vzhledem k okolnostem případu přiměřená.⁵³ Vždy však ESLP posuzuje přiměřenost doby řízení jako celku a s ohledem na průběh celého řízení.

2. Kritéria posuzování přiměřenosti lhůty

Podle ustálené judikatury ESLP, je třeba přiměřenost lhůty určitého řízení posuzovat komplexně podle okolností případu a s ohledem zejména na složitost věci, chování stěžovatele a jednání příslušných orgánů, jakož i význam sporu pro

⁵⁰ Trestněprávní revue 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 135.

⁵¹ Viz rozsudek *Visintin proti Itálii* ze dne 1. března 2001, bod 21 - „*The Court observes that in the present case the outcome of the main set of proceedings had been awaited for more than four years, and that no convincing explanation for this delay has been given by the respondent Government*“.

⁵² Viz rozsudek *Pafitis a ostatní proti Řecku* ze dne 26. února 1998, bod 95 - „*As regards the proceedings before the Court of Justice of the European Communities, the Court notes that the Athens District Court decided on 3 August 1993 to refer a question to the Court of Justice, which gave judgment on 12 March 1996. During the intervening period the proceedings in the actions concerned were stayed, which prolonged them by two years, seven months and nine days. The Court cannot, however, take this period into consideration in its assessment of the length of each particular set of proceedings: even though it may at first sight appear relatively long, to take it into account would adversely affect the system instituted by Article 177 of the EEC Treaty and work against the aim pursued in substance in that Article.*“

⁵³ Viz rozsudek *Cambal proti České republice* ze dne 21. února 2006, kde ESLP zamítl stížnost na porušení práva na spravedlivý proces pro předčasnost s tím, že řízení stále běží, ale stížnost na nepřiměřenou dobu řízení přijal a rozhodl, že k porušení článku 6 došlo.

žadatele.⁵⁴ ESLP rozhoduje ve „světle konkrétních okolností“ a není proto možné stanovit určité předem dané lhůty, které by se obecně považovaly za přiměřené.

a) složitost věci

ESLP považuje za složitý proces v podstatě každou restituci majetku. Navíc zohlednil, když předmětem restituce byl velký počet nemovitostí, jichž se domáhalo několik osob a které vyžadovaly vydání samostatných rozhodnutí⁵⁵, nebo vyžadoval-li restituční případ shromáždění velkého množství důkazních materiálů včetně historických dokumentů, technické dokumentace a znaleckých posudků⁵⁶.

Jistou míru složitosti uznal pro časté změny v majetkových poměrech účastníků řízení o stanovení výživného⁵⁷, pro časté změny návrhů a doplňování podání⁵⁸ nebo pro množství položek majetku, jenž měl být rozdělen při vypořádání společného jmění manželů⁵⁹. ESLP však přesto zpravidla konstatuje, že *„tyto faktory ztěžovaly práci správního orgánu i soudů, avšak nemůže souhlasit s tím, že by složitost případu byla taková, že by sama o sobě ospravedlňovala celkovou délku řízení“*.⁶⁰

Ve věcech péče o děti se zohledňuje komplikace způsobené rozpory mezi rodiči a jejich nesmiřitelnými postoji, které je vedou k podávání vzájemných návrhů na vydání předběžných opatření, pro něž je nutné neustále přezkoumávat nejvyšší zájem dítěte.⁶¹

Procesně složitá jsou i ta řízení, která obsahují mezinárodní prvek. V takovém případě je totiž nutno žádat o právní pomoc orgány jiného státu a ustanovit tlumočníka k provedení překladu procesních úkonů.

Přihlíží se nejen ke složitosti skutkové a procesní, ale v určitých případech i ke složitosti právní. Ta může spočívat v nejednotnosti národní judikatury, popřípadě v neexistenci právní úpravy, či v nutnosti předložit věc ústavnímu

⁵⁴ Viz např. rozsudek ve věci *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003, bod 73.

⁵⁵ Rozsudek *Houbal proti České republice* ze dne 14. června 2005, bod 64.

⁵⁶ Rozsudek *Vojáčková proti České republice* ze dne 4. dubna 2006, bod 25.

⁵⁷ Viz rozsudek *Zámečnicková a Zámečnick proti České republice* ze dne 21. března 2006, čl. 33

⁵⁸ Viz rozsudek *Patta proti České republice* ze dne 18. dubna 2006, čl. 67.

⁵⁹ Rozsudek ve věci *Bořánková proti České republice* ze dne 7.1.2003, bod 60.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Rozsudek *Cambal proti České republice* ze dne 21. února 2006, bod 33.

soudu, aby rozhodl o ústavnosti relevantních právních předpisů.⁶² Delší čas si mohou vyžádat některé případy složité aplikace práva (hard cases). Pochopení je možné mít i pro určité problémy spojené s přijetím nové právní úpravy (např. změna nebo přijetí nového zákoníku; počáteční neustálený výklad některých ustanovení zákona).⁶³

b) chování stěžovatele

Chování stěžovatele představuje objektivní faktor, který není přičitatelný žalovanému státu a je třeba ho vzít v úvahu při rozhodování o překročení přiměřené délka lhůty.⁶⁴

Stěžovateli však nemůže být vytýkáno, že „na obranu svých zájmů využil různých právních prostředků, které mu vnitrostátní právní řád poskytuje“⁶⁵. Půjde zejména o řádné a mimořádné opravné prostředky, žádosti o odročení, námitky podjatosti, žádosti o delegaci věci na jiný soud, stížnosti na průtahy, žádosti o provedení dalších důkazů, změnu žaloby atd. Stejně tak ale stát nemůže být činěn odpovědným za průtahy, které v důsledku nutnosti vypořádat se s těmito návrhy vznikly. Ve věci *Dostál Vladimír proti České republice* proto ESLP konstatoval, „že řízení probíhalo relativně plynule; soudy byly totiž nuceny řešit řadu procesních návrhů stěžovatele a předávat si spis z důvodu opravných prostředků podaných stěžovatelem. Nelze jim tedy vytýkat, že řízení doposud neskončilo rozhodnutím ve věci samé.“⁶⁶

Stěžovatel je nicméně odpovědný za průtahy způsobené zneužíváním svých procesních práv, např. podávání četných žádostí o odročení, či žádostí o poskytnutí dodatečných lhůt pro předložení požadovaných návrhů a dokumentů, opakované nedostavení se k nařízenému jednání či ke znalci, neustálé neopodstatněné námitky podjatosti apod. Například ve výše zmíněném rozsudku ESLP uvedl: „stěžovatel tím, že podával řadu nepřesných nebo neopodstatněných

⁶² Viz Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 440.

⁶³ Viz Trestněprávní revue 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 136.

⁶⁴ Viz Trestněprávní revue 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 133.

⁶⁵ Viz například rozsudek *Patta proti České republice* ze dne 18. dubna 2006, bod 69.

⁶⁶ Rozsudek ze dne 25. května 2004, bod 220.

*procesních návrhů, neprokázal, že řízení věnoval patřičnou péči vyžadovanou od účastníka řízení ovládaného zásadou dispoziční*⁶⁷.

c) postup státních orgánů

ESLP zkoumá především to, zda řízení probíhalo plynule bez delších období nečinnosti mezi jednotlivými úkony soudů či jiných státních orgánů. Nejčastěji vytykanými nedostatky v tomto směru jsou zejména dlouhá doba, která uplynula mezi jednotlivými jednáními, mezi podáním žaloby a nařízením prvního jednání, popřípadě mezi rozhodnutími soudů jednotlivých stupňů, a to zvláště tehdy, kdy je rozhodnutí zrušeno soudem vyšší instance a věc se vrací zpět na soud prvního stupně.⁶⁸

V případě značných prodlev mezi jednotlivými procesními úkony ESLP, na rozdíl od svého názoru ve věci *Dostál proti České republice*, konstatuje, že „smluvním státům přísluší uspořádat své soudní systémy tak, aby soudy mohly zaručit každému právo na vydání konečného rozhodnutí ve sporech o jeho občanských právech nebo závazcích v přiměřené lhůtě [...]. Žalovaný stát proto nemůže poukazovat na nutnost rozhodnout o návrzích na vydání předběžných opatření, a zdůvodňovat tak průtahy v řízení ve věci samé.“⁶⁹

ESLP si také všímá průtahů při předávání spisů mezi jednotlivými orgány⁷⁰ či prodlev při doručování⁷¹.

ESLP přihlíží rovněž k počtu stupňů soudní soustavy, v nichž probíhalo předmětné soudní řízení. Konstatoval například, že řízení trvající 3 roky a 10 měsíců na jediném stupni soudní soustavy je očividně nepřiměřené.⁷² Jestliže však věc projde od soudu prvního stupně přes soud odvolací a dovolací až k ústavnímu soudu, je zřejmé, že celková doba řízení musí být delší než v případech, kdy věc skončí rozhodnutím soudu prvního stupně. Ospravedlnitelné ovšem nejsou

⁶⁷ Tamtéž, bod 209.

⁶⁸ Viz *Trestněprávní revue* 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 137.

⁶⁹ Rozsudek *Cambal proti České republice* ze dne 21. února 2006, bod 33.

⁷⁰ Viz Rozsudek ve věci *Bořánková proti České republice* ze dne 7.1.2003, bod 62.

⁷¹ Viz rozsudek *Jirů proti České republice* ze dne 26. října 2004, bod 50.

⁷² Viz rozsudek *Guincho proti Portugalsku* ze dne 10. července 1984, bod 30.

průtahy vznikající opakovaným rušením rozhodnutí soudů nižších stupňů soudy vyšších stupňů, zejména pokud jsou rušena pro vady a nedostatky.⁷³

Avšak mírný průtah v jedné fázi řízení se toleruje, jestliže celková délka řízení není nepřiměřená. Takovým způsobem ESLP toleroval více jak 12 měsíců trvající období nečinnosti v řízení, které celkem trvalo 5 let a čtyři měsíce. Naopak v jiné věci konstatoval porušení Úmluvy vzhledem k tomu, že po dobu více než 18 měsíců nebylo nařízeno jednání ve věci. Tato skutečnost podle jeho názoru svědčila o tom, že řízení nebyla ze strany státních orgánů věnována náležitá péče, a to přesto, že celková doba trvání řízení (3 roky a 2 měsíce) se nemusí zdát nepřiměřená.⁷⁴

Soudy mají povinnost dbát o hladký průběh procesu a zajistit, aby nedocházelo k průtahům ani na straně třetích osob (např. svědků, znalců, etc.). ESLP konstatoval, že soud je povinen zajistit účast svědků, kteří se nedostavili na jednání.⁷⁵

ESLP vyslovil též názor že „i v právním řádu, v němž platí dispoziční zásada, postup účastníků řízení nezbavuje soudy povinnosti zajistit urychlené projednání věci, jak to požaduje článek 6 odst. 1 Úmluvy“⁷⁶.

Nepřiměřenost celkové doby řízení ovšem nemusí spočívat jen v nečinnosti soudu. Nepřiměřená délka řízení může být též způsobena neefektivní koordinací činnosti příslušných orgánů, pochybením soudní kanceláře, opomenutím oznámit místo a dobu jednání dotčené osobě.⁷⁷

Nejčastějším důvodem nepřiměřené doby řízení je známá přetíženost soudů. Tato objektivní okolnost nezbavuje stát mezinárodněprávní odpovědnosti za dodržování závazků plynoucích z Úmluvy. Toleruje se pouze přechodná přetíženost, kdy náhlý nápad nových případů nebyl rozumně předvídatelný, a to za podmínky, že žalovaný stát včas podnikl všechny možné kroky k tomu, aby

⁷³ Viz rozsudek *Kubizňáková proti České republice* ze dne 21. června 2005, bod 35 – „rozsudky soudu prvního stupně byly zrušeny pro vady a nedostatky ve shromažďování důkazů, což nelze přičítat stěžovateli a což spíše svědčí o nedostatku nezbytné péče ze strany okresního soudu“.

⁷⁴ Viz *Trestněprávní revue* 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 137.

⁷⁵ Viz rozsudek *Volf proti České republice* ze dne 6. září 2005, bod 37.

⁷⁶ Rozsudek *Havličková proti České republice* ze dne 14. února 2006, bod 27.

⁷⁷ Viz *Justiční praxe* 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 441.

takto vzniklou situaci napravit. Opatření, jež jsou od státu očekávána, jsou například zvýšení počtu soudců a soudních úředníků, zkvalitnění technického a materiálního zabezpečení, vyřizování případů nikoliv podle data jejich nápadu, ale podle míry jejich naléhavost či změny příslušných procesních předpisů za účelem zjednodušení celého systému, pokud tyto předpisy neumožňují dostatečně pružné řízení.⁷⁸

d) význam předmětu řízení

Pro dodržení přiměřené doby řízení, ESLP vždy hodnotí, zda vnitrostátní orgány přistupovaly k věci s náležitou péčí. Některá řízení ovšem vyžadují péči zvýšenou až mimořádnou, a přiměřenost jejich délky se posuzuje podle přísnějších měřítek.

Stupeň péče, kterou je třeba jednotlivému řízení věnovat, je odvislý od významu, který má dané řízení pro stěžovatele. Kritériem pro posouzení významu řízení pro stěžovatele je zjištění, co bylo pro něj v sázce.

Vyšší stupeň péče vyžadují zejména řízení ve věcech péče o děti. ESLP proto konstatoval, že „vzhledem k významu řízení pro stěžovatele, jehož cílem bylo přiznání práva na styk s dítětem, vyžadovala předmětná věc naléhavé projednání, neboť pouhý běh času může způsobit nezvratné následky ve vztazích mezi dítětem a rodičem, který s ním nežije. Přerušování kontaktu s velmi malým dítětem může vést k rostoucímu odcizování dítěte od rodiče“.⁷⁹

Dále je třeba věnovat zvláštní pozornost pracovněprávním sporům, a to zejména u sporů týkajících se práv zaměstnanců na mzdu či na náhradu mzdy.⁸⁰

Význam předmětu řízení pro účastníka řízení se značně zvyšuje rovněž v souvislosti s jeho věkem a zdravotním stavem.⁸¹

⁷⁸ Viz Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 443.

⁷⁹ Rozsudek *Volesský proti České republice* ze dne 29. června 2004, bod 106.

⁸⁰ Viz rozsudek *Jirů proti České republice* ze dne 26. října 2004, bod 47.

⁸¹ Viz rozsudek *Hartman proti České republice* ze dne 10. července 2003, body 75-76 nebo rozsudek *Schmidtová proti České republice*, bod 68.

B. Právo na účinný právní prostředek nápravy nepřiměřené doby řízení

Článek 13 Úmluvy stanoví:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy⁸² před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

Článek 13 Úmluvy spolu s článkem 6 odst. 1 tedy zaručuje existenci účinného právního prostředku nápravy před vnitrostátním orgánem, jež umožňuje napravit porušení práva na přiměřenou dobu řízení.

ESLP i zaniklá Komise tento článek původně vykládali tak, že jen nelze aplikovat v případech, kdy došlo k porušení práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 Úmluvy. Komise tento postoj odůvodňovala tím, že: *„ustanovení Úmluvy nelze vykládat tak, že ukládají státům povinnost vytvořit orgány ke kontrole soudní moci. Proto je Komise toho názoru, že článek 13 nelze aplikovat, jestliže k namítanému porušení Úmluvy došlo soudním aktem“⁸³.*

Vzhledem k vysokému počtu stížností týkajících se porušení práva projednat věc v přiměřené lhůtě, jež je v rozporu s koncepcí, že ochrana lidských práv poskytovaná ESLP hraje pouze dodatečnou úlohu, ESLP svůj přístup změnil. Stalo se tak v rozsudku *Kudla proti Polsku ze dne 26. října 2000*⁸⁴. V tomto rozsudku ESLP prohlásil, že čl. 13 Úmluvy zavazuje členské státy zajistit účinný prostředek nápravy i pro případy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy.⁸⁵ Tento nový výklad poskytuje jednotlivcům větší garanci, že jejich práva budou respektována již na vnitrostátní úrovni.

⁸² Anglický originál zní: „...effective remedy...“

⁸³ Bulletin advokacie 6-7/2001 - JUDr. Bohumil Repík, CSc.: K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení, str. 11, poznámka pod čarou č. 13.

⁸⁴ Rozsudek *Kudla proti Polsku* ze dne 26. října 2000, bod 148: *„In the Court's view, the time has come to review its case-law in the light of the continuing accumulation of applications before it in which the only, or principal, allegation is that of a failure to ensure a hearing within a reasonable time in breach of Article 6 § 1. The growing frequency with which violations in this regard are being found has recently led the Court to draw attention to “the important danger” that exists for the rule of law within national legal orders when “excessive delays in the administration of justice” occur “in respect of which litigants have no domestic remedy.”*

⁸⁵ Tamtéž, bod 156: *„Court considers that the correct interpretation of Article 13 is that that provision guarantees an effective remedy before a national authority for an alleged breach of the requirement under Article 6 § 1 to hear a case within a reasonable time“.*

Neexistence takového prostředku na vnitrostátní úrovni je porušením čl. 13 Úmluvy. Pokud však takový prostředek existuje, je nutno jej v souladu s čl. 35 odst. 1 Úmluvy⁸⁶ vyčerpat před tím, než věc napadne ESLP. V kontextu ustanovení čl. 13 Úmluvy musí ovšem jít o účinné prostředky, aby jejich vyčerpání bylo podmínkou přijatelnosti stížnosti.

ESLP stanovil základní požadavky, které musí takový prostředek splňovat, aby byl účinný: prostředek nápravy může být buď preventivní nebo kompenzační povahy. Preventivní prostředek nápravy musí buď zamezit vzniku průtahů, nebo jeho pokračování (musí být způsobilý urychlit soudní řízení, které ještě neskončilo). Jednou vzniklý průtah však již odstranit nelze a uvedení do původního stavu není tady možné. Proto by stát měl zakotvit v právním řádu i kompenzační prostředek spočívající v poskytnutí adekvátní náhrady za každý již nastalý průtah (náhrada materiální a morální újmy). Kompenzační prostředky přicházejí na řadu v těch případech, kdy preventivní prostředky již není možné použít (řízení již skončilo), nebo nebyly dostatečně účinné a průtahům nezabránily. Zároveň musí být účinné v teorii i v praxi, musí tedy existovat dostatečné množství případů, kdy se stěžovatel nápravy na vnitrostátní úrovni skutečně domohl. Požadavku účinnosti nemusí odpovídat jeden prostředek nápravy, ale účinný může být celý systém více prostředků nápravy, ačkoliv samy o sobě by jednotlivé prostředky účinné nebyly.⁸⁷

To přinutilo státy ke změně vnitrostátních předpisů, které mají umožnit nápravu na vnitrostátní úrovni. Ilustrujícím příkladem je Itálie, jež je proslulá délkami soudních řízení, a její soudní systém proto příznačně nese název „italské torpédo“. Itálie jako rekordman v počtu rozsudků konstatujících porušení práva na přiměřenou dobu řízení přijala v roce 2001 zákon č. 89 (tzv. lex Pinto), jež umožňuje domoci se nápravy na vnitrostátní úrovni a v jehož důsledku došlo k rapidnímu snížení počtu rozsudků. Zatímco ve čtyřletém období let 1999-2002 vydal ESLP proti Itálii 890 rozsudků znějících na porušení práva na projednání

⁸⁶ Čl. 35 odst. 1 Úmluvy stanoví kromě jiného: „*Soud se může věcí zabývat až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků...*“.

⁸⁷ Viz výše zmíněný rozsudek *Kudla proti Polsku*, bod 157-160.

věci v přiměřené lhůtě, v následujícím čtyřletém období let 2003-2006 jich vydal pouze 34.⁸⁸

K účinnosti českých vnitrostátních prostředků nápravy se ESLP vyjádřil v rozsudku *Hartman proti České republice* ze dne 10.7.2003, v němž uvedl, že dosavadní prostředky nápravy v českém právním řádu nejsou dostatečně účinné.⁸⁹ Dosavadními prostředky byla stížnost na průtahy podle zákona o soudech a soudcích, ústavní stížnost na porušení čl. 38 odst. 2 Listiny a žaloba na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění platném do účinnosti zákona č. 160/2006 Sb.

Účinnost stížnosti na průtahy odmítl s tím, že „účastníkovi řízení nepřiznává subjektivní právo na to, aby na státu vymohl jeho kontrolní pravomoci.“⁹⁰

Česká republika se proto snažila vyhovět čl. 13 Úmluvy a s účinností od 1. července 2004 zakotvila do právního řádu další preventivní prostředek nápravy – návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu.⁹¹ ESLP se však k jeho účinnosti nevyjádřil kladně. V rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti *Vokurka proti České republice* ze dne 16. října 2007 konstatoval, že: „takový návrh smí být podán pouze tehdy, pokud žadatel nejprve podal příslušnému orgánu státní správy soudu stížnost na průtahy v řízení a ten jeho stížnosti nevyhověl.“ Vzhledem k tomu, že tuto stížnosti nepovažuje za účinnou, konstatoval, že „možnost podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu zavedená do českého právního řádu s účinností od 1. července 2004 novým § 174a zákona č. 6//2002 Sb., který ve skutečnosti pouze navazuje na hierarchickou stížnost, nelze považovat za právní prostředek nápravy, který by musel být vyčerpán pro účely článku 35 odst. 1 Úmluvy“⁹².

O účinnosti ústavní stížnosti se ESLP vyjádřil tak, že pokud český Ústavní soud konstatuje, že řízení, které je předmětem ústavní stížnosti, trpí průtahy

⁸⁸ Zdroj: Annual Report of the European Court of Human Rights, Council of Europe – 2000 - 2006.

⁸⁹ Rozsudek *Hartman proti ČR* ze dne 10.7.2003, bod 69.

⁹⁰ Tamtéž, bod 66.

⁹¹ Jde o nový § 174a v zákoně o soudech a soudcích, vložený novelou č. 192/2003 Sb.

⁹² Rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti *Vokurka proti České republice* ze dne 16. října 2007, bod 54-57.

přičitatelnými určitému soudu, může tomuto soudu sice nařídít, aby s těmito průtahy skoncoval a v řízení bez odkladu pokračoval, nicméně český právní řád nepředpokládá žádnou sankci pro případ nedodržení této povinnosti. Navíc český Ústavní soud nemůže ani přiznat stěžovateli jakékoliv odškodnění za již vzniklé průtahy.⁹³

Účinnost právního prostředku – žaloby na náhradu škody za nesprávný úřední postup spočívající v porušení povinnosti provést úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě podle tehdejšího znění zákona č. 82/1998 Sb. (znění před nabytím účinnosti zákona č. 160/2006 Sb.) – odmítl s tím, že není dostačující, neboť neumožňuje domoci se náhrady morální újmy, jíž stěžovatelé trpí především. Přičemž ESLP neukládá povinnost dokazovat vyšší morální újmy, na rozdíl od majetkové újmy.⁹⁴

Český zákonodárce se proto pokusil napravit neuspokojující stav a s účinností od 27. dubna 2006 zavedl nový kompenzační prostředek – možnost domoci se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou porušením práva na přiměřenou dobu řízení. Zákonem č. 160/2006 Sb. byl novelizován zákon č. 82/1998 Sb., který nyní umožňuje přiznat nejen náhradu újmy majetkové (škody), ale také újmy nemajetkové (morální). Zákonodárce dokonce v třetím odstavci nového § 31a zavedl stejná kritéria, jaká uplatňuje ESLP k posuzování přiměřenosti lhůty řízení. K jeho účinnosti se vyjádřil ve výše uvedeném rozhodnutí o přijatelnosti *Vokurka proti České republice* takto: „nápravu zavedenou do českého právního systému zákonem č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, lze považovat za účinný a dostupný právní prostředek nápravy pro případ překročení „přiměřené lhůty“ v každém soudním řízení, na které se vztahuje článek 6 odst. 1 Úmluvy“⁹⁵. Zvláštní význam přikládal ESLP přechodnému ustanovení obsaženém v článku II zákona č. 160/2006 Sb., podle kterého se odpovědnost státu vztahuje také na újmu vzniklou přede dnem nabytí účinnosti zákona, pokud nebyl nárok na náhradu této újmy promlčen; pokud poškozený podal před nabytí účinnosti nového zákona k ESLP stížnost, o které tento soud dosud nevydal konečné rozhodnutí, dojde k promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy za jeden rok ode dne jeho účinnosti. Toto

⁹³ Rozsudek *Hartman proti ČR* ze dne 10.7.2003, bod 67-68.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti *Vokurka proti České republice* ze dne 16. října 2007, bod 65.

přechodné ustanovení tedy poskytuje účastníkům řízení reálnou možnost domoci se v rámci svých námitek nápravy na vnitrostátní úrovni a tuto možnost musejí v zásadě využít.⁹⁶ Vzhledem k tomu, že stěžovatel nevyužil tento nový prostředek nápravy, prohlásil ESLP jeho stížnost za nepřijatelnou.

I přes tento pozitivní závěr o účinnosti nového kompenzačního prostředku, je nutno mít na zřeteli další požadavky, které by měl kompenzační prostředek nápravy dle judikatury ESLP splňovat. Nejdůležitější z nich jsou dva:

- a) adekvátní výše odškodnění – výše odškodnění poskytnutého na vnitrostátní úrovni nesmí být nepřiměřeně nízká oproti částkám, které by ve stejné případě přiznal stěžovateli ESLP;
- b) rychlost odškodnění – jen těžko může být za účinný právní prostředek nápravy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě považován prostředek, o němž se vede nepřiměřeně dlouhé řízení; stejně tak je třeba zajistit, aby částky přisouzené poškozeným na vnitrostátní úrovni byly státem neprodleně vyplaceny.⁹⁷

Splnění těchto požadavků je nutné pro vyslovení, že v konkrétním případě byl kompenzační právní prostředek nápravy účinný. Například v rozsudku *Apicella proti Itálii* ESLP rozhodl, že: „*Odvolační soud uplatnil sazbu za jeden rok průtahů ve výši 500 €. Soud podotýká, že přisouzená částka ve výši 2 500 € představuje přibližně 14 % toho, co zpravidla přiznává v podobných italských věcech. Tento fakt sám o sobě vede ke zjevně nepřiměřenému výsledku ve srovnání s jeho judikaturou... Vzhledem k nesplnění různých požadavků se Soud závěrem domnívá, že náprava se ukázala být nedostatečná. Vzhledem k tomu, že nebyla splněna druhá podmínka, tj. vhodná a dostatečná náprava, má Soud za to, že se stěžovatelka v projednávané věci může nadále považovat za „poškozenou“ v důsledku nesplnění požadavku na „přiměřenou lhůtu“.*“⁹⁸

⁹⁶ Tamtéž, bod 62.

⁹⁷ Viz např. rozsudek *Apicella proti Itálii* ze dne 29. března 2006, bod 84-96.

⁹⁸ Tamtéž, bod 104-105.

1. Preventivní prostředky nápravy

Jak již bylo výše řečeno, jsou právní prostředky nápravy preventivní, pokud mohou zamezit vzniku nebo pokračování tvrzeného porušení; musí být tedy schopny urychlit řízení. ESLP opětovně zdůrazňuje, že ve věcech přiměřené lhůty je ideálním řešením prevence a že možnost urychlit řízení předtím, než vůbec k nepřiměřeným průtahům dojde, je vůbec nejlepším způsobem nápravy.⁹⁹

1.1. Stížnost na průtahy

Stížnost na průtahy v řízení je upravena v § 164 až 174 zákona o soudech a soudcích.

Stížnost může podat každý, nejen účastník řízení. Podává se u orgánu státní správy soudu, tedy u předsedy soudu, kde řízení probíhá. Směřuje-li však stížnost proti samotnému předsedovi soudu, pak je příslušným k vyřízení stížnosti předseda soudu nadřízeného. Jde-li však o stížnost proti předsedovi krajského nebo vrchního soudu, pak je příslušným k vyřízení stížnosti Ministerstvo spravedlnosti. Stížnost lze podat písemně i ústně. Je-li podána ústně, sepíše se o ní písemný záznam.

Předseda soudu je povinen přešetřit skutečnosti uvedené ve stížnosti. Může i vyslechnout stěžovatele nebo soudce, proti němuž stížnost směřuje, považuje-li to za vhodné.

Stěžovatel musí být do 1 měsíce vyrozuměn o vyřízení jeho stížnosti. Tato lhůta může být prodloužena pouze nelze-li v jejím průběhu zajistit podklady potřebné pro její vyřízení. O tom musí být stěžovatel písemně vyrozuměn. Byla-li stížnost shledána důvodnou (byť jen částečně), musí být stěžovatel vyrozuměn rovněž o tom, jaká opatření byla přijata. Předseda soudu může udělit výtku, napomenout soudce, nebo podat návrh na zahájení kárného řízení. Je-li soudce v kárném řízení, které probíhá před vrchním soudem, shledán vinen kárným proviněním, může mu být uděleno kárné opatření spočívající v uložení důtky, ve snížení platu až o 25 %, v odvolání z funkce předsedy senátu nebo z funkce soudce. Návrh na zahájení kárného řízení musí být podán do 2 měsíců po té, co se

⁹⁹ Viz rozhodnutí o přijatelnosti stížnosti *Vokurka proti České republice* ze dne 16. října 2007, bod 64.

navrhovatel o provinění dozvěděl, nejpozději však do 2 let od jeho spáchání, jinak odpovědnost za kárné provinění zaniká.¹⁰⁰

Nesouhlasí-li stěžovatel se způsobem vyřízení své stížnosti na průtahy předsedou okresního soudu, nemůže již od 1. 7. 2004 žádat o přešetření způsobu vyřízení předsedu krajského soudu.¹⁰¹ Namísto toho má nyní k dispozici nový prostředek nápravy – má-li stěžovatel za to, že jeho stížnost na průtahy v řízení nebyla řádně vyřízena, může podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona o soudech a soudcích. Přešetřování stížností na průtahy po správní linii nicméně zůstalo v pravomoci Ministerstva spravedlnosti, pokud jde o nesouhlas se způsobem vyřízení stížnosti vyřizované předsedou Nejvyššího soudu, vrchního soudu nebo krajského soudu.¹⁰²

O vyřizovaných stížnostech vedou soudy „Výkaz o vyřizování stížností“, jehož obsah a forma je stanovena Ministerstvem spravedlnosti.

Stěžovatel má sice právo, aby obdržel informace o způsobu, jakým kontrolní orgán s jeho stížností naložil, avšak nemá právo nátlaku, aby orgán státní správy soudu svou dohlížecí pravomoc vykonal. Navíc předseda soudu ani nemůže sankcionovat soudce za průtahy, jejichž příčinou je přetíženost soudu. V takové situaci předseda soudu, který stížnost vyřizuje, nemá k dispozici žádný nástroj, kterým by mohl účinně zasáhnout ve prospěch účastníka řízení. Z tohoto důvodu se tyto tzv. hierarchické stížnosti adresované orgánům státní správy soudů (předsedovi soudu, nadřízenému soudu, ministrovi spravedlnosti) nepovažují, jak již bylo výše řečeno, za účinné právní prostředky nápravy v případě průtahů. Nicméně se k nim přihlíží z hlediska, zda-li stěžovatel svou případnou nečinností v tomto směru nepřispěl k průtahům v řízení.¹⁰³

Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 319/04 ze dne 7. března 2005 uvedl, že analogicky s postojem Evropského soudu pro lidská práva (*Hartman proti České*

¹⁰⁰ Viz oddíl 4 zákona o soudech a soudcích.

¹⁰¹ K této změně došlo novelou zákona o soudech a soudcích provedenou zákonem č. 193/2003, který zavedl nejen nový § 174a, ale novelizoval též § 174 týkající se přešetřování stížností.

¹⁰² Viz ustanovení § 167 písm. b), ve kterém nelogicky zůstala zachována tato pravomoc Ministerstva spravedlnosti ačkoliv v ustanovení § 174 odst. 1 písm. a) v důsledku novely č. 193/2003 zůstala pravomoc Ministerstva spravedlnosti přešetřovat stížnosti jen pokud jde o stížnosti na nevhodné chování soudních osob a narušování důstojnosti řízení. Není jisté, zda-li jde o nedůslednou novelizaci, nebo o úmysl zákonodárce ponechat Ministerstvu pravomoc přezkoumávat stížnosti na průtahy.

¹⁰³ Viz rozhodnutí *Gibas proti Polsku* ze dne 6.9.1995.

republice) nepožaduje, aby před podáním ústavní stížnosti byla podána tato hierarchická stížnost, tj. stížnost na průtahy v řízení k předsedovi dotyčného soudu.

1.2. Návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu

Nový prostředek obrany proti průtahům přinesla novela zákona o soudech a soudcích, provedená zákonem č. 192/2003 Sb. S účinností od 1. července 2004 se účastníci mohou návrhem u nadřízeného soudu domáhat, aby určil dotčenému soudu lhůtu k provedení procesního úkonu, u něhož dochází k průtahům.

Podmínkou je předchozí neúspěšné vyčerpání stížnosti na průtahy u příslušného orgánu státní správy soudů (viz výše). Nebyla-li stížnost řádně vyřízena, může účastník řízení podat návrh nejbližší nadřízenému soudu, aby určil lhůtu pro provedení procesního úkonu, u kterého podle jeho názoru dochází k průtahům v řízení. Návrh se podává u soudu, proti němuž jsou průtahy namítány. Ten postoupí návrh se svým vyjádřením soudu nejbližší vyššího stupně nejpozději. Takovým úkonem může být například nařízení jednání, předložení znaleckého posudku nebo vyhotovení rozhodnutí. Navrhovatel dále musí uvést, v čem jsou podle něj spatřovány průtahy a proti jakému soudu jeho návrh směřuje.

Příslušný nadřízený soud musí o návrhu rozhodnout do 20 pracovních dnů ode dne, kdy mu byla věc předložena. Návrh odmítne, jestliže navrhovatel nepodal stížnost na průtahy, anebo zamítne, není-li návrh důvodný (např. příslušný soud již učinil úkon). Dospěje-li však k závěru, že návrh na určení lhůty je oprávněný, protože s ohledem na složitost věci, význam předmětu řízení pro navrhovatele, postup účastníků nebo stran řízení a na dosavadní postup soudu dochází v řízení k průtahům, určí lhůtu pro provedení procesního úkonu, u něhož jsou v návrhu namítány průtahy. Touto lhůtou je soud, příslušný k provedení procesního úkonu, vázán. Neuposlechnutí může vyvolat kárnou odpovědnost soudce. Rozhodnutí se vydává formou usnesení, proti kterému nejsou přípustné opravné prostředky. Je-li návrh uznán jako oprávněný, hradí náklady řízení o něm stát.

Z důvodové zprávy k uvedené novele vyplývá, že zákonodárce k této úpravě vedla judikatura ESLP, která v případech nečinnosti soudu vyžaduje

účinný prostředek nápravy. Protože takovému požadavku neodpovídala dosavadní úprava řešení stížností jen po správní linii, navrhli zákonodárci po neúspěšném vyřízení stížnosti orgánem státní správy soudů (namísto přešetření stížnosti po správní linii podle § 174, to se ponechává pouze u stížností na nevhodné chování soudních osob nebo na narušování důstojnosti soudního řízení), aby stěžovatel, pokud průtahy v řízení nadále trvají, měl možnost se obrátit již přímo na soud, a soud vyššího stupně pak měl povinnost, pokud průtahy v řízení skutečně shledá, uložit příslušnému soudu provést úkon ve stanovené lhůtě.¹⁰⁴

Předlohou byl § 91 rakouského zákona o organizaci soudů, jenž stanoví, že účastník řízení může podat soudu vyššího stupně žádost o určení lhůty k provedení procesního úkonu, s jehož provedením váhá soud, který případ projednává.¹⁰⁵

Nicméně jak již bylo výše řečeno ESLP nepřiznal tomuto prostředku obrany proti průtahům účinnost ve smyslu čl. 13 Úmluvy a to z důvodu, že toto řízení na rozdíl od řízení upraveného v rakouském zákoně pouze navazuje na hierarchickou stížnost, kterou ESLP nepovažuje za účinnou.

Podle soudce A. Nezdařila má současná zákonná úprava podstatné nedostatky, v jejichž důsledku může v mnoha případech dojít až prodloužení řízení namísto zamýšleného zkrácení. Tyto nedostatky spatřuje v „nedotaženosti“ zákonné úpravy, kdy zákon prostě nepočítá se všemi případy, k nimž v řízení před soudem běžně dochází. Může se například stát, že účastník civilního řízení podá návrh, aby nadřízený soud uložil procesnímu soudu lhůtu k nařízení ústního jednání ve věci, ačkoliv procesní soud již tento úkon učinil, ale navrhovatel o tom v době podání návrhu ještě nevěděl (nebyl dosud obeslán, nevyzvedl si obsílku na poště apod.). Soud, proti němuž návrh směřuje, musí v takovém případě ústní jednání odročit a spis spolu s návrhem předložit nadřízenému soudu k rozhodnutí. Paradoxně tím dojde k dalšímu prodloužení. Také může nastat případ, že se účastník domáhá určení procesní lhůty za situace, kdy je soudní spis u znalce nebo u dožádaného soudu na druhém konci republiky (například za účelem výslechu nemocného svědka v místě bydliště). Nadřízený

¹⁰⁴ Viz důvodová zpráva ze dne 23. dubna 2003 k zákonu č 192/2003 Sb.

¹⁰⁵ Viz Právní zpravodaj 3/2003 – Vít Alexander Schorm: Stížnosti na Českou republiku před Evropským soudem pro lidská práva a související legislativní změny, str. 5.

soud si může sotva posoudit existenci průtahů bez znalosti procesního spisu. Dotčený soud proto musí od znalce nebo od dožádaného soudu vyžádat spis zpět, poté ho předložit nadřízenému soudu a po jeho rozhodnutí vrátit znalci k dokončení posudku nebo dožádanému soudu k provedení výslechu. To vše řízení značně prodlouží. Dalším nedostatkem, jehož důsledkem je nevyužívání této úpravy účastníky, je podle něj nevhodné zařazení do zákona o soudech a soudcích, namísto do procesních předpisů. Procesní předpisy (občanský soudní řád, trestní řád) na tuto normu ani neodkazují. Účastník bez právního zastoupení se proto o možnosti podat návrh na určení lhůty ani nemusí dozvědět.¹⁰⁶ Tento způsob byl nejspíš vybrán proto, aby se nemusely novelizovat všechny tři soudní řády.

Přijetí § 174a ze strany soudů nebylo příliš vřelé. Vrchní soud v Praze dokonce podal k Ústavnímu soudu návrh na zrušení tohoto ustanovení z důvodu nesouladu se zásadou nezávislosti soudní moci, a tedy nesouladu s ústavním pořádkem. Ústavní soud návrhu nevyhověl a vyslovil, že: „*Soudcovská nezávislost neznamena, že soudce může být při svém rozhodování liknavý. Soudce musí rozhodovat nestranně, spravedlivě, podle svého nejlepšího svědomí a vědomí v souladu se zákony a bez průtahů. Není možné stavět rychlost rozhodování do protikladu s nezávislostí soudce*“.¹⁰⁷

Vyčerpání tohoto prostředku Ústavní soud považuje za podmínku připuštění ústavní stížnosti proti průtahům a nečinnosti soudů.

1.3. Ústavní stížnost

Ústavní stížnost je možno dle § 72 odst. 1, písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podat za podmínky, kdy navrhovatel tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci, bylo porušeno jeho základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem (dále jen „ústavně zaručené základní právo nebo svoboda“).

¹⁰⁶ Viz Právní rádce 11/2006 – Aleš Nezdařil: Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení., str. 26.

¹⁰⁷ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 60/04 ze dne 28. dubna 2005.

Podle § 148 odst. 2 zákona o Ústavním soudu při zjišťování, zda byla porušena ústavně zaručená práva a svobody stěžovatele, vychází Ústavní soud z Listiny základních práv a svobod a z mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána. Vyskytují-li se v řízení průtahy nebo trvá-li řízení nepřiměřenou dobu, dochází k zásahu do práva na projednání věci bez zbytečných průtahů zakotveného v čl. 38 odst. 2 Listiny, resp. do práva na projednání věci v přiměřené lhůtě zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V nálezu č. 403/2002 se Ústavní soud dokonce vyjádřil, že ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách tvoří součást ústavního pořádku, přestože byly v důsledku tzv. euronovely¹⁰⁸ vyňaty z výčtu pramenů práva tvořících ústavní pořádek podle čl. 112 odst. 1 Ústavy. Svůj nálezh odůvodnil tím, že žádnou novelu Ústavy ani tzv. euronovelu nelze interpretovat v tom smyslu, že by jejím důsledkem bylo omezení již dosažené procedurální úrovně ochrany základních práv a svobod; taková změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřijatelná podle čl. 9 odst. 2 Ústavy.¹⁰⁹ Stěžovatel má proto právo podat ústavní stížnost, domnívá-li se, že zásahem soudu jakožto orgánu veřejné moci bylo porušeno jeho právo na projednání věci v přiměřené lhůtě vyplývající z čl. 6 odst. 1 Úmluvy, která je podle nálezu Ústavního soudu součástí ústavního pořádku a práva v ní zakotvená jsou tudíž práva ústavně zaručená.

Nečinnost soudu v civilním řízení spadá pod pojem „jiný zásah orgánu veřejné moci“, neboť nečinnost soudu zásadně nevyplývá z jeho rozhodovací činnosti. Výjimkou by však mohlo teoreticky být nedůvodné rozhodnutí o přerušení řízení, v jehož důsledku může dojít k nepřiměřené době řízení a účastník řízení by se mohl domáhat ústavní stížností (po vyčerpání všech opravných prostředků) jeho zrušení z důvodu porušení jeho práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Ústavní soud je tak ústavní stížností povolán ke kontrole ústavnosti v činnosti soudů. Konstatuje-li, že dotyčný soud porušil právo stěžovatele na projednání věci bez zbytečných průtahů, uloží mu na základě § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu, aby nepokračoval v průtazích a neprodleně jednal.

¹⁰⁸ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb.

¹⁰⁹ Nesouhlas právních teoretiků viz např. Pavlíček, V.-Deset let Ústavy ČR-Teoretická koncepce Ústavy ČR.

Z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že takový zásah musí být aktuální a trvajícím v době rozhodování Ústavního soudu. Jestliže po podání ústavní stížnosti již prokazatelně k průtahům nedochází (dotyčný soud nařídil jednání apod.), je dán důvod k odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost, jestliže se stěžovatel domáhal vyslovení příkazu dotyčnému soudu neprodleně jednat.¹¹⁰

Ústavní soud se však zásadně nebránil konstatovat porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů a v přiměřené lhůtě, i v pravomocně skončeném řízení.¹¹¹ Nicméně ke zrušení pravomocného rozhodnutí ve skončeném řízení na základě § 82 odst. 3 písm. a) přistupoval pouze tehdy, způsobily-li průtahy porušení dalších Ústavou zaručených práv; pouhé průtahy v řízení nebyly důvodem ke zrušení rozhodnutí.¹¹² Konstatování porušení práva ve skončeném řízení bylo jakýmsi morálním zadostiučiněním a lze říci, že ústavní stížnost tak naplňovala funkci kompenzačního prostředku (i když z hlediska stěžovatele i ESLP je takový kompenzační prostředek k nápravě porušeného práva sám o sobě nedostačující). Tento přístup však Ústavní soud změnil v důsledku zavedení možnosti domáhat se poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za morální újmu způsobenou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nevydání rozhodnutí v přiměřené lhůtě.¹¹³ Nyní, ústavní stížnost, ve které stěžovatel požaduje vyslovení porušení práva na přiměřenou dobu řízení, ke kterému mělo dojít v již skončeném řízení, odmítá pro nepřipustnost, pokud stěžovatel nevyčerpal možnost požádat či posléze žalovat stát o odškodnění na základě zákona č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Změnu přístupu odůvodnil tím, že *„pokud by Ústavní soud po nabytí účinnosti zákona č. 160/2006 Sb. ještě předtím, než by v příslušném řízení bylo zjišťováno, zda k namítaným průtahům neodůvodněně došlo a zda v důsledku jejich existence je dán nárok na náhradu škody či na poskytnutí zadostiučinění, sám autoritativně existenci neodůvodněných průtahů konstatoval, nebo naopak zamítnutím ústavní stížnosti či*

¹¹⁰ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 528/01 ze dne 12. prosince 2001.

¹¹¹ Viz např. nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 296/04 ze dne 4. srpna 2004, v jehož odůvodnění konstatoval, že si je „vědom, že jeho rozhodování ve věcech, kdy dochází k průtahům v soudních řízeních, je rozhodováním nesyrovým a do jisté míry neefektivním. Ústavní soud však současně nemá jiného nástroje k zajištění ochrany základních práv jednotlivců než rozhodnutí v individuální věci, jímž současně může toliko apelovat na příslušné orgány reprezentující státní moc, aby zásahy do základních práv byly odstraněny a eliminovány.“

¹¹² Srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 70/97 ze dne 10. července 1997.

¹¹³ Viz § 31a zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění zákona č. 160/2006 Sb.

*jejím odmítnutím pro zjevnou neopodstatněnost jejich existenci vyloučil, závazně by prejudikoval závěr o základním předpokladu oprávněnosti nároku uplatňovaného, ať už v předběžném projednání u příslušného úřadu, nebo v řízení soudním. Tím by Ústavní soud vykonal státní moc v rozporu s čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny; stěžovateli by tím Ústavní soud navíc, a to zvláště v případě zamítnutí ústavní stížnosti či jejího odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost, odňal v rozporu s čl. 38 odst. 1 Listiny právo na zákonného soudce (obecného soudu), neboť rozhodnutí o tom, zda náleží či nikoli právo na náhradu škody (popř. na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění), předpokladem něhož je zjištění neodůvodněných průtahů, přísluší v případě sporu obecným soudům rozhodujícím v občanskoprávním řízení.*¹¹⁴

Návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti musí splňovat řadu náležitostí stanovených v zákoně o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je podávána písemně, navrhovatel v ní musí uvést, kdo návrh podává, které konkrétní ústavní právo nebo svoboda byly porušeny a jakým zásahem orgánu veřejné moci k tomuto porušení došlo, čeho se domáhá, musí být podepsán a datován. V případě, že jde o neskončené řízení, je obsahem petitu návrh na vyslovení zákazu soudu pokračovat v porušování základního práva stěžovatele zaručeného čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy a na udělení příkazu, aby dotýčný neprodleně ve věci jednal. Obsahem petitu může být i návrh na zrušení rozhodnutí (viz výše). Stěžovatel musí být povinně zastoupen jediným advokátem. V plné moci musí být výslovně uvedeno, že je udělena pro zastupování před Ústavním soudem (§ 31 odst. 2 zákona). Ústavní stížnost nepodléhá soudnímu poplatku.

Účastníky řízení o ústavní stížnosti jsou stěžovatel a soud, v jehož řízení má docházet k průtahům. V řízení o rozhodování ústavní stížnosti není soud vázán běžnými zákony, ale pouze ústavními zákony, zákonem o Ústavním soudu a ve smyslu judikatury Ústavního soudu i vyhlášenými a ratifikovanými mezinárodními smlouvami o základních lidských právech a svobodách. Ústavní soud je vázán petitem, ale není vázán odůvodněním stížnosti, může proto dojít k závěru, že bylo porušeno jiné základní právo, než jakého se dovolávala stížnost.

Znakem ústavní stížnosti je její subsidiarita, to znamená, že ústavní stížnost lze podat v zásadě teprve tehdy, vyčerpal-li navrhovatel před jejím

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 471/06 ze dne 31.1.2008.

podáním všechny prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o tomto prostředku. Za vyčerpání všech procesních prostředků Ústavní soud nepovažuje (vlivem judikatury ESLP) stížnost na průtahy.¹¹⁵ Na rozdíl od ESLP však vyžaduje vyčerpání návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu¹¹⁶ a nově, pokud jde o pravomocně skončená řízení, i vyčerpání návrhu na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění z titulu nesprávného úředního postupu na základě zákona č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů.¹¹⁷

Ústavní soud může uložit, aby dotyčný soud v průtazích nepokračoval i předběžným opatřením podle § 80 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Spolu s ústavní stížností může být podán i návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu, jehož uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti. V takovém případě senát přeruší řízení a návrh na zrušení právního předpisu postoupí plénu. Zákonné ustanovení bude zrušeno jen tehdy, nelze-li podle obecně přijatých pravidel interpretace nalézt výklad, který by byl v souladu s ústavním pořádkem.

Ústavní soud však není příslušný k tomu, aby navrhovateli přiznal odškodnění. Naproti tomu například Ústavní soud Slovenské republiky má pravomoc na základě čl. 127 odst. 3 Ústavy SR přiznat finanční zadostiučinění za porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů zaručeného čl. 48 odst. 2 Ústavy SR.

Proti rozhodnutí Ústavního soudu není přípustný opravný prostředek.

Z judikatury Ústavního soudu týkající se délky řízení:

Ústavní soud konstatoval, že přiměřenost doby řízení nelze vyjádřit numericky, neboť je podmíněna objektivně charakterem projednávané věci a musí

¹¹⁵ Viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 392/05 ze dne 30. listopadu 2005. Ústavní soud v odůvodnění konstatoval: „Je třeba uvést, že v důsledku judikatury Evropského soudu pro lidská práva, který označil jak tzv. hierarchickou stížnost na průtahy v řízení, tak dokonce i ústavní stížnost za neefektivní prostředky k ochraně práva, Ústavní soud již v minulosti vyslovil názor, že nevyčerpání stížnosti k předsedovi soudu jako orgánu státní správy soudů není překážkou přípustnosti ústavní stížnosti.“

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 471/06 ze dne 31.1.2008.

být zkoumána ve světle konkrétních okolností případu, s přihlédnutím ke složitosti věci, chování stěžovatele a příslušných orgánů.¹¹⁸

Dostačujícím důvodem pro nerespektování kritéria přiměřené lhůty, nemůže být v žádném případě nedostačující stav personálu. Je totiž věcí státu, aby organizoval své soudnictví tak, aby principy soudnictví zakotvené v Listině a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod byly respektovány. Případné nedostatky v tomto směru nemohou jít k tíži občanů, kteří od soudu právem očekávají poskytnutí soudní ochrany v přiměřené době.¹¹⁹

V jiném nálezu uložil Ústavní soud dotčenému soudu jednat bez průtahů a provést výkon rozhodnutí, který předtím nařídil. Ústavní soud prohlásil, že kritérium přiměřené délky řízení se může podle okolností daného případu lišit a že státu přísluší zajistit dostatečný počet soudních pracovníků tak, aby toto kritérium bylo dodrženo.¹²⁰

Ústavní soud rovněž prohlásil, že soud svými průtahy v řízení o náhradu škody zasáhl do ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu.¹²¹

Ústavní soud shledal protiústavním postup soudu, kdy vyčkává s vyřízením návrhu jen proto, že nemá k dispozici příslušný spis. Soud si měl vyžádat příslušný spis krátkodobě zpět nebo si pořídit kopie těch jeho částí, které nezbytně potřebuje ke svému rozhodnutí. Jinak řečeno, soud musí učinit vše proto, aby v důsledku technických a organizačních problémů u státních orgánů nedocházelo k porušování základních práv účastníka.¹²²

Snaha účastníka řízení neodůvodněně protahovat nemůže vést k rezignaci obecného soudu na zachování přiměřené délky řízení, ale je ústavní povinností soudu, aby podnikl příslušné kroky, kterými by zamezil dalším prodávám.¹²³

Z výše uvedeného vyplývá, že Ústavní soud se v současné době zabývá i celkovou délkou řízení a používá k tomu stejná kritéria jako ESLP (složitost věci, chování účastníků, postup soudu, význam sporu), nicméně kromě příkazu obecnému soudu, aby neprodleně ve věci jednal, nemá Ústavní soud jiných

¹¹⁸ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 641/04 ze dne 19. ledna 2005.

¹¹⁹ Viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 55/94 ze dne 14. září 1994.

¹²⁰ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 599/2000: náleží ze dne 22. ledna 2001.

¹²¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 342/99: dne 4. dubna 2000.

¹²² Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 663/01 ze dne 19. února 2002.

¹²³ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 457/03 ze dne 22. ledna 2004.

nástrojů, kterými by mohl zasáhnout ve prospěch stěžovatele. Z toho důvodu ESLP nepřiznal ústavní stížnosti účinnost ve smyslu čl. 13 Úmluvy a stěžovatelé ji proto nemusejí vyčerpat před tím, než podají stížnost k ESLP.

2. Kompenzační prostředky nápravy

Ne vždy lze použít preventivní prostředky nápravy. Preventivními prostředky již nelze odstranit průtah jednou vzniklý, ani nelze napravit nepřiměřenou délku řízení. V takovém případě je na řadě kompenzační prostředek spočívající v poskytnutí adekvátní náhrady majetkové i morální újmy za každý již nastalý průtah a za celkovou dobu řízení, která přesáhla mez přiměřenosti.

Do českého právního řádu byly kompenzační prostředky nápravy zavedeny s účinností od 27. dubna 2006 zákonem č. 160/2006 Sb., který novelizoval zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, v platném znění (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). V důsledku této novely se lze nyní domoci náhrady jak majetkové, tak i nemajetkové újmy. Právním titulem pro oba nároky je shledání nesprávného úředního postupu při výkonu státní moci. Nesprávný úřední postup je definován v § 13 odst. 1, větě druhé a třetí, které zní:

„Nesprávným úředním postupem je také porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Nestanoví-li zákon pro provedení úkonu nebo vydání rozhodnutí žádnou lhůtu, považuje se za nesprávný úřední postup rovněž porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené¹²⁴ lhůtě.“

Neodůvodněné průtahy jsou tedy nesprávným úředním postupem spočívajícím v porušení povinnosti vydat úkon v přiměřené lhůtě a nepřiměřená doba řízení je nesprávným úředním postupem spočívajícím v porušení povinnosti vydat rozhodnutí ve lhůtě přiměřené.

Nárok na náhradu škody, resp. nemajetkové újmy se uplatňuje u Ministerstva spravedlnosti, neboť k nesprávnému úřednímu postupu došlo v soudním řízení (§ 14 odst. 1). Nedojde-li do 6 měsíců od uplatnění nároku

¹²⁴ V poznámce pod čarou v zákoně č. 82/1998 Sb. je na tomto místě odkazováno na čl. 5 a 6 Úmluvy.

k jeho plnému uspokojení tímto úřadem, lze se nároku domáhat žalobou u soudu (§ 15 odst. 2).

Není-li nárok plně uspokojen ani v soudním řízení, je možno podat stížnost k ESLP v šestiměsíční lhůtě od tohoto posledního vnitrostátního rozhodnutí (čl. 35 odst. 1 Úmluvy). Jak již bylo výše řečeno, ESLP shledal tyto nově zavedené kompenzační prostředky nápravy v České republice účinnými ve smyslu čl. 13 Úmluvy, a proto jejich vyčerpání je podmínkou přijatelnosti stížnosti k ESLP.

2.1. Náhrada škody

Náhrady škody z titulu nesprávného úředního postupu se lze domoci na základě § 13 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., který zní:

„Právo na náhradu škody má ten, jemuž byla nesprávným úředním postupem způsobena škoda.“

Podle tohoto zákona stát odpovídá za škodu způsobenou při výkonu státní moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Podle § 2 tohoto zákona se odpovědnosti za škodu nelze zprostit. Jde tedy o absolutní objektivní odpovědnost, kdy průtahy nemusejí být orgány státu zaviněny a jejich příčiny se z hlediska těchto orgánů mohou jevit jako objektivní (např. přetíženost soudů, strukturální nedostatky soudního systému apod.). Zejména se nevyžaduje zavinění soudce, který věc projednával. Pokud by ale vina soudce byla zjištěna v kárném řízení, může stát, který škodu nahradil, požadovat po soudci regresní úhradu podle § 17 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb.

Předpoklady vzniku odpovědnosti státu za škodu tvoří

- I. porušení právní povinnosti, v našem případě jde konkrétně o porušení povinnosti vydat úkon nebo rozhodnutí v přiměřené lhůtě (nesprávný úřední postup),
- II. vznik škody a
- III. příčinná souvislost mezi I. a II.

Všechny tyto tři předpoklady vzniku odpovědnosti musí prokázat ten, kdo o náhradu škody žádá (poškozený). Na něm spočívá povinnost tvrzení, břemeno tvrzení, důkazní povinnost a důkazní břemeno. Prokázat nesprávný úřední postup

a vznik škody nebude zpravidla těžké. Komplikaci však způsobuje prokazování příčinné souvislosti.

Při posuzování, zda-li došlo k porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě, se postupuje podle kritérií, které používá ESLP, neboť v § 13 odst. 1, v poslední větě, je za slovem „přiměřené“ odkazováno na čl. 6 Úmluvy, který zakotvuje právo na projednání věci v přiměřené lhůtě. Judikatura ESLP se proto použije při interpretaci pojmu „přiměřená lhůta“, a tedy při hledání odpovědi na otázky, co je třeba považovat za počátek a konec lhůty a jaká lhůta je přiměřená. Shledá-li Ministerstvo spravedlnosti nebo obecný soud, že vzhledem k složitosti věci, chování účastníků, postupu příslušných orgánů a významu věci pro poškozeného je nutno celkovou délku řízení hodnotit jako nepřiměřenou, došlo k nesprávnému úřednímu postupu.

Za škodu se považuje majetková (materiální-hmotná) újma (ztráta), kterou lze objektivně vyjádřit (vyčíslit) obecným ekvivalentem, tj. penězi.¹²⁵ Skutečnou škodou je pak majetková újma spočívající ve zničení, ztrátě, zmenšení či jiného znehodnocení již existujícího majetku poškozeného. Rozsah skutečné škody musí být poškozeným prokázán jeho přesným vyčíslením.¹²⁶ Ušlým ziskem se rozumí majetková újma vyjádřitelná v penězích, která spočívá v tom, že v důsledku škodní události nedošlo k rozmnožení (zvětšení) majetku poškozeného, které poškozený mohl odůvodněně, tj. doložitelným způsobem, očekávat se zřetelem k obvyklému chodu věcí. Nenahrazuje se nepředvídatelná škoda. Výši ušlého zisku je třeba prokázat s největší pravděpodobností, která se blíží podle běžného uvažování již jistotě.¹²⁷ Majetková újma vzniklá v důsledku nepřiměřené délky řízení bude zpravidla spočívat v úrocích z prodlení, v ušlém zisku, v ušlém nájemném, v nákladech řízení.

Podle § 31 zákona č. 82/1998 Sb. náhrada škody zahrnuje takové náklady, které byly poškozeným účelně vynaloženy na nápravu nesprávného úředního postupu a jejich součástí jsou i účelně vynaložené hotové výdaje a odměna za zastoupení.

¹²⁵ Občanské právo hmotné, svazek II., str. 437

¹²⁶ Tamtéž, str. 438

¹²⁷ Tamtéž, str. 439.

Nejtěžším je pro poškozeného vždy prokázat příčinnou souvislost mezi vznikem škody a délkou řízení. Příčinnou souvislost nelze zaměňovat za pouhou časovou návaznost a souvislost. Existenci příčinné souvislosti lze lehce zrelativizovat tvrzením, že škoda by vznikla, i kdyby k nepřiměřené délce řízení nedošlo, a tudíž, že zde existuje i jiná příčina než délka řízení, která vedla ke vzniku škody. Poškozený musí prokázat, že kdyby k nesprávnému úřednímu postupu nedošlo, nevznikla by škoda.

Náhrady škody za průtahy u soudu bylo nicméně možné se domoci i podle zákona č. 82/1998 Sb. ve znění účinném před novelou provedenou zákonem č. 160/2006 Sb., tj. i před 27.4.2006. Právním základem bylo původní znění § 13 odst. 1, který za nesprávný úřední postup považoval porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě. Konstantní soudní judikaturou byla však dovozována odpovědnost státu i tam, kde lhůta k rozhodnutí stanovena nebyla. Tento soudní výklad se opíral o povinnost státu respektovat právo na spravedlivý a rychlý proces z hlediska ustanovení článku 38 odst. 2 Listiny, které garantuje každému vyřízení záležitosti v přiměřené době. Za porušení zásady rychlosti řízení se potom považoval takový postup orgánu státu v řízení, kdy doba jeho průběhu neodpovídala složitosti, skutkové a právní náročnosti projednávané věci, a kdy délka řízení tkvěla v příčinách vycházejících z působení orgánu státu v projednávané věci.¹²⁸

Tento výklad byl legalizován výše zmíněnou novelou, která do § 13 odst. 1 přidala větu třetí, a legální definicí tak bylo stanoveno, že nesprávným úředním postupem je i porušení povinnosti učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě.

2.2. Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu

Odpovědnost státu za nemajetkovou újmu byla výše zmíněnou novelou zakotvena v § 1 odst. 3, který zní:

„Stát a územní celky v samostatné působnosti hradí za podmínek stanovených tímto zákonem též vzniklou nemajetkovou újmu.“

¹²⁸ Viz např. usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 25 Cdo 743/2002 ze dne 31. 7. 2003.

Poskytování přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu je upraveno v § 31a odst. 1, který zní:

„(1) Bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu.

Předpokladem vzniku odpovědnosti státu za nemajetkovou újmu je pouze zjištění nesprávného úředního postupu. Vznik nemajetkové újmy a příčinou souvislost není třeba dokazovat, neboť v souladu s judikaturou ESLP zde platí vyvratitelná domněnka, že v případech nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení se má za to, že v důsledku tohoto postupu vzniká účastníku řízení nemajetková újma. Je na protistraně, tedy na Ministerstvu spravedlnosti, které jedná jménem státu, aby tuto domněnku vyvrátilo.

K nesprávnému úřednímu postupu podle § 13 odst. 1 věty třetí dojde tehdy, jestliže úkon nebo rozhodnutí nebylo vydáno v přiměřené lhůtě. Jak již bylo výše uvedeno u náhrady škody, přiměřenost lhůty řízení se posuzuje podle kritérií, které dovedl ESLP (složitost věci, chování účastníka řízení, postup soudu, význam věci pro účastníka). Rovněž počátek a konec lhůty se určuje v souladu s judikaturou ESLP, tj. relevantní lhůta nekončí právní mocí rozhodnutí, ale započítává se i délka řízení před dovolacím soudem. Řízení před Ústavním soudem se do celkové délky řízení započítává tehdy, jestliže mohlo mít vliv na výsledek řízení před obecnými soudy; což prakticky znamená, že stěžovatel musí ústavní stížností napadat rozhodnutí obecného soudu a žádat jeho zrušení například z důvodu porušení práva na spravedlivý proces; řízení o jiné ústavní stížnosti by se do celkové doby řízení nepočítalo, neboť rozhodnutí o ní by se nijak nedotklo konečného rozhodnutí v řízení před obecným soudem (více viz v kapitole A).

Dojde-li Ministerstvo spravedlnosti v rámci mimosoudního projednávání nebo příslušný soud v civilním řízení k závěru, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, zabývá se dále způsobem nápravy nemajetkové újmy. Způsob nápravy nemajetkové újmy je stanoven v § 31a odst. 2, který zní:

(2) Zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění se přihlédne k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo.

Z uvedeného paragrafu vyplývá, že zadostiučinění v penězích je subsidiární formou odškodnění nemajetkové újmy a poskytuje se za splnění dvou podmínek:

- 1) nemajetkovou újmu nebylo možné nahradit jiným způsobem a
- 2) nemajetková újma je natolik závažná, že konstatování porušení práva se nejeví jako dostatečná náprava.

Náhrada nemajetkové újmy jiným způsobem se uplatní zejména v trestním řízení, kdy například soud zmírní trest s ohledem na porušení práva projednat věc v přiměřené lhůtě.

Samotné konstatování porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě je dostatečným spravedlivým zadostiučiněním za případnou morální újmu zejména tehdy, jestliže poškozený sám k délce řízení významným způsobem přispěl, nebo jestliže význam předmětu řízení byl pro něj pouze nepatrný.

V ostatních případech se poskytuje finanční odškodnění, jehož výše se určuje podle kritérií stanovených v § 31a odst. 3, který stanoví:

(3) V případech, kdy nemajetková újma vznikla nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věty druhé a třetí nebo § 22 odst. 1 věty druhé a třetí, přihlédne se při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění rovněž ke konkrétním okolnostem případu, zejména k

- a) celkové délce řízení,*
- b) složitosti řízení,*
- c) jednání poškozeného, kterým přispěl k průtahům v řízení, a k tomu, zda využil dostupných prostředků způsobilých odstranit průtahy v řízení,*
- d) postupu orgánů veřejné moci během řízení a*
- e) významu předmětu řízení pro poškozeného.“*

Jde tedy v podstatě o stejná kritéria, jaká používá ESLP při hodnocení přiměřenosti délky řízení, jaká se použijí i na vnitrostátní úrovni k posouzení, zda-li došlo k nepřiměřené době řízení, a která se použijí i pro stanovení výše finančního zadostiučinění. Výčet kritérií je pouze demonstrativní a není tedy vyloučeno, aby bylo přihlédnuto i k jiným kritériím. K jednotlivým kritériím není třeba mnoho dodávat, neboť vše již bylo řečeno při výkladu judikatury ESLP k posuzování přiměřenosti délky řízení v kapitole A. Tento výklad je nutno použít i na vnitrostátní úrovni při poskytování přiměřeného zadostiučinění podle § 31a odst. 3.

Podrobně je však třeba se věnovat otázce konkrétní výše odškodnění, kterou je třeba žadateli/žalobci na vnitrostátní úrovni přiznat. Jak plyne z povahy věci, morální újmu nelze přesně vyčíslit v penězích. Finanční odškodnění tedy neplní funkci náhrady vzniklé nemajetkové újmy, nýbrž funkci jejího přiměřeného zmírnění formou poskytnutí určité peněžní částky. Pojem „poskytnutí přiměřeného zadostiučinění“ je proto terminologicky přesnější než pojem „náhrada nemajetkové újmy“.¹²⁹

Jedním z požadavků, která jsou na kompenzační prostředky nápravy judikaturou ESLP kladena, je ten, aby výše odškodnění poskytnutého na vnitrostátní úrovni nebyla „zjevně nepřiměřená“ oproti částkám, které by v „podobném případě“ přiznal ESLP. Ten přitom akceptuje, že částky přiznané na vnitrostátní úrovni budou nižší, než částky přiznané podle čl. 41 Úmluvy, neboť využití vnitrostátního prostředku nápravy představuje pro stěžovatele dostupnější a snadnější způsob, jak dosáhnout náhrady újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení. Částky přiznávané na vnitrostátní úrovni také lépe mohou odrážet životní úroveň v dané zemi.

Protože otázka výpočtu konkrétní výše spravedlivého zadostiučinění, jak jej provádí ESLP, byla pro smluvní státy stále velkou záhadou, vyhověl tento soud žádosti italské vlády o postoupení devíti rozsudků¹³⁰ Velkému senátu.¹³¹ Velký senát ve svých rozsudcích odpověděl na 3 zásadní otázky.

¹²⁹ Srov. Občanské právo hmotné, svazek II., str. 441-442.

¹³⁰ Šlo o rozsudky *Apicella, Cocchiarella, Ernestia Zullo, Giuseppe Mostacciuolo č. 1, Giuseppe Mostacciuolo č. 2, Giuseppina a Odestana Procaccini, Musci a Richardi Pizzami, Sordino*.

První otázka zněla, teré případy jsou „podobné“? ESLP uvedl, že podobnými případy se rozumí taková dvě řízení, která probíhala po stejný počet let, na stejném počtu stupňů soudní soustavy, s rovnocenným významem, s převážně stejným chováním stěžovatelů a v téže zemi.¹³² Není tu sice zmíněna složitost věci, je nicméně zřejmé, že i ta sem patří.

Další otázkou bylo, jaký poměr mezi částkami přiznanými na vnitrostátní a „štrasburské“ úrovni je možno považovat za přiměřený? ESLP nejdříve obecně uvedl, že stěžovatelům (kteří jsou nadále považováni za oběti porušení Úmluvy i přesto, že kompenzačního prostředku nápravy využili) náleží na základě čl. 41 Úmluvy rozdíl mezi vnitrostátními orgány přiznanou částkou a částkou, kterou ESLP považuje za přiměřenou vůči částce, kterou by přiznal sám, pokud by možnost využití kompenzačního prostředku nápravy na vnitrostátní úrovni neexistovala.¹³³ Konkrétně pak uvedl, že vzhledem k okolnostem daného případu¹³⁴ by přiznal částku 10 000 Euro, stěžovatel obdržel od italských orgánů částku 2 500 Euro, je tedy na místě přiznat mu částku 2 000 Euro.¹³⁵ Jednoduchým výpočtem zjistíme, že částka „nikoliv zjevně nepřiměřená“ je 4 500 Euro (2 500 + 2 000), což představuje 45 % částky, kterou by přiznal ESLP.¹³⁶ Z toho plyne, že ESLP akceptuje částky udělené vnitrostátními kompenzačními prostředky, pokud dosahují alespoň 45 % částky, kterou by stěžovatel v daném případě přiznal sám.

Poslední zásadní otázkou bylo, jakým způsobem ESLP dojde ke konkrétním částkám a jak jsou jednotlivá kritéria finančně hodnocena? Na tuto otázku odpověděl ESLP již v rozsudku senátu ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 10. listopadu 2004, kde stanovil, že výchozím základem výpočtu je částka pohybující se mezi 1 000 a 1 500 Euro za rok trvání řízení. Celková částka bude zvýšena o 2 000 Euro, jestliže předmět řízení je pro stěžovatele významný, nebo

¹³¹ Podle čl. 43 Úmluvy mohou strany případu v tříměsíční lhůtě ode dne rozsudku senátu požádat o postoupení případu Velkému senátu, jestliže případ vyvolává závažnou otázku výkladu nebo použití Úmluvy nebo závažný problém obecného významu.

¹³² Viz rozsudek Velkého senátu ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 29. března 2006, bod 135.

¹³³ Tamtéž, bod 137.

¹³⁴ V daném případě šlo o řízení před italským pracovněprávním soudem, jehož celková délka činila na 2 stupních soudní soustavy 12 let a dva měsíce. ESLP ve svém rozsudku uvedl, že řízení nebylo složité, chování účastníků přispělo k prodlužování řízení jen nepatrně, a že řízení tohoto typu musejí probíhat zvlášť rychle.

¹³⁵ Tamtéž, bod 142.

¹³⁶ Právní zpravodaj 12/2006 – Jiří Kmec: K výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, str. 15.

naopak snížena s ohledem na počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána, chování stěžovatele, předmět řízení a životní úroveň v dané zemi. Částka může být také snížena, jestliže stěžovatel se účastnil řízení pouze krátce jako právní nástupce původního účastníka řízení.¹³⁷ Velký senát se touto otázkou již dále nezabýval a sdělil, že judikatura ESLP již činí dostatečné vodítko.

Z rozsudků proti České republice týkajících se nepřiměřené doby civilních řízení (viz příloha č. 7) plyne, že částky se pohybují mezi 1000 až 10 000 Euro. Částky přiznané na základě vnitrostátního kompenzačního prostředku v České republice by se proto měly zpravidla pohybovat mezi 12 000 až 120 000 Kč podle okolností případu.

Na závěr je vhodné připomenout, že poskytování odškodnění nemajetkové újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. není omezeno pouze na případy porušení práva projednat věc v přiměřené lhůtě, ale vztahuje se i na všechny ostatní případy nesprávného úředního postupu nebo nezákonného rozhodnutí, a to bez ohledu na to, zda tímto byla zároveň způsobena škoda.

2.3. Předběžné projednání na Ministerstvu spravedlnosti

Jak již bylo výše řečeno, ten, kdo žádá náhradu škody nebo poskytnutí přiměřeného zadostiučinění z titulu nesprávného úředního postupu spočívajícího v porušení povinnosti vydat úkon nebo rozhodnutí v přiměřené lhůtě v soudním řízení, se musí nejprve se svým nárokem obrátit na Ministerstvo spravedlnosti (§ 14 odst. 1), konkrétně na odbor odškodňování.

Ministerstvo spravedlnosti jedná jménem státu, který je podle zákona č. 82/1998 Sb. odpovědný za škodu a nemajetkovou újmu způsobenou v soudním řízení nesprávným úředním postupem nebo nezákonným rozhodnutím.

S nárokem na náhradu škody se musí žadatel obrátit na Ministerstvo spravedlnosti (odbor odškodňování) ve lhůtě 3 let ode dne, kdy se dozvěděl o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá, jinak dojde k promlčení nároku (subjektivní promlčecí lhůta).¹³⁸ Je zajímavé, že zákonodárce zde stanovil objektivní desetiletou promlčecí lhůtu pouze pro náhradu škody způsobenou nezákonným

¹³⁷ Viz rozsudek senátu ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 10. listopadu 2004, bod 26.

¹³⁸ Viz § 32 odst. 1 věta první zákona č. 82/1998 Sb.

rozhodnutím. Dozví-li se poškozený o vzniku škody po více jak deseti letech od skončení řízení, může se stále domáhat náhrady škody z titulu nesprávného úředního postupu, uplatní-li svůj nárok v tříleté lhůtě ode dne, kdy se o vzniku škody dozvěděl.

Pro nárok na poskytnutí nemajetkové újmy obecně platí, že je nutno jej uplatnit ve lhůtě 6 měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě (subjektivní promlčecí lhůta). Vznikla-li však újma z důvodu nesprávného úředního postupu spočívajícího v porušení práva na provedení úkonu či rozhodnutí v přiměřené lhůtě (§ 13 odst. 1 věta třetí), promlčecí lhůta neskončí dříve než za 6 měsíců po skončení řízení, v němž k tomuto nesprávnému postupu došlo.¹³⁹ Tato úprava umožňuje přiznat zadostiučinění i v těch případech, kdy k průtahům došlo v raném stádiu řízení. Vychází se z toho, že otázku přiměřenosti délky řízení je třeba zásadně posuzovat s ohledem na průběh celého řízení. To však na druhou stranu nebrání tomu, aby se zadostiučinění domohl poškozený i v případě, že řízení ještě neskončilo, jestliže nějaký procesní úkon nebyl učiněn v přiměřené době, nebo jestliže je zřejmé, že již došlo k porušení povinnosti vydat rozhodnutí v přiměřené lhůtě, neboť vzhledem k okolnostem případu dosavadní délka je již nepřiměřená.¹⁴⁰ Zároveň plyne desetiletá objektivní promlčecí lhůta ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen. To znamená, že poškozený může uplatnit svůj nárok nejpozději do 10 let ode dne, kdy byl učiněn úkon nebo vydáno rozhodnutí v nepřiměřené lhůtě. Tato objektivní lhůta však pouze určuje hranici, v níž lze realizovat lhůtu subjektivní. Marným uplynutím lhůty subjektivní končí i lhůta objektivní; uplatněním námitky promlčení pak dojde k promlčení nároku.

Právní úprava poskytování zadostiučinění za nemajetkovou újmu byla sice zavedena až od 27. dubna 2006 zákonem č. 160/2006 Sb., nicméně z jeho přechodného ustanovení plyne, že odpovědnost státu za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem podle § 13 odst. 1 věta třetí se vztahuje i na nemajetkovou újmu vzniklou přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, tj. před 27. dubnem 2006, pokud nebyl nárok promlčen. Jestliže poškozený podal z tohoto titulu před nabytím účinnosti tohoto zákona včasnou

¹³⁹ Viz § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb.

¹⁴⁰ Srov. Právní zpravodaj 6/2006 – Jiří Kmec: K otázce účinných prostředků nápravy porušení práva na přiměřenou délku řízení, str. 6

stížnost k ESLP, o které tento soud nevydal konečné rozhodnutí, dojde k promlčení nároku za 1 rok od účinnosti tohoto zákona.¹⁴¹ Promlčecí lhůta pro „štrasburské“ stěžovatele tedy skončila dne 27. 4. 2007. Do této doby měli tyto stěžovatelé možnost stáhnout svou stížnost zpět na vnitrostátní úroveň a uplatnit svůj nárok u Ministerstva spravedlnosti. Díky tomuto přechodnému ustanovení již po roce a půl ESLP prohlásil, že tento právní prostředek nápravy je účinný ve smyslu č. 13 Úmluvy a jeho vyčerpání je podmínkou přípustnosti stížnosti.¹⁴² ESLP proto ty, kdo měli u něj již podanou stížnost, vyzval, aby využili nabízené možnosti na vnitrostátní úrovni a pokud tak neučinili, zamítl jejich stížnosti jako nepřijatelné.

Všechny tyto promlčecí lhůty jsou lhůty hmotněprávní, což znamená, že podání žádosti o odškodnění musí v poslední den lhůty dojít na Ministerstvo spravedlnosti. Nestačí proto, je-li v poslední den lhůty odevzdáno poštovní přepravě. Pro počítání lhůt se subsidiárně použije občanského zákoníku.¹⁴³ Ten stanoví, že promlčecí lhůta skončí v ten den posledního měsíce lhůty, který se svým číselným označením shoduje se dnem, od kterého se promlčecí lhůta počítá.¹⁴⁴

Poté, co Ministerstvu spravedlnosti dojde žádost o odškodnění z titulu nepřiměřené délky řízení, vyžádá si tento úřad příslušný soudní spis od příslušného soudu, aby mohl posoudit celkovou délku řízení, chování žadatele jako účastníka řízení, postup soudu, složitost věci a význam věci pro žadatele. Toto předběžné projednání nemá povahu správního řízení, ale spočívá v posouzení uplatněných nároků z hlediska možnosti jejich mimosoudního uspokojení.

Nejdříve se na základě notoricky známých kritérií zkoumá, zda-li je zde vůbec základ nároku, tedy zda-li k nesprávnému úřednímu postupu došlo. Při kladném závěru se vypočítává výše nároku.

V případě náhrady škody musí výši nároku prokázat poškozený. Vzhledem k tomu, že k prokázání vzniku a výše škody je nutno provádět rozsáhlejší

¹⁴¹ Viz čl. II zákona č. 160/2006 Sb.

¹⁴² Viz rozhodnutí o přípustnosti stížnosti *Vokurka proti České republice* ze dne 16. října 2007, bod 65.

¹⁴³ Subsidiarita občanského zákoníku je stanovena v § 26 zákona č. 82/1998 Sb.

¹⁴⁴ Viz § 122 odst. 2 zákona č. 40/1964, občanský zákoník, v platném znění.

dokazování, pro které Ministerstvo spravedlnosti nemá potřebné prostředky, odkáže zpravidla žadatele na uplatnění svého nároku k soudu.

Pro účely výpočtu finančního zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou porušením práva na rozhodnutí v přiměřené lhůtě používá Ministerstvo spravedlnosti následující algoritmus:

<i>Celková délka řízení (v letech)</i>	<i>Základní částka (Kč)</i>
2 a méně	15 000
3	30 000
4	45 000
5	60 000
6	75 000
7	90 000
8	105 000
9	120 000
10	135 000
11	150 000
12	165 000
13	180 000
14	195 000
15	210 000
<i>za každý další rok</i>	15 000

Základní částka, která je vypočtena v závislosti na délce řízení, se sníží na základě těchto kritérií:

<i>Snížení</i>	<i>- 20% ze základní částky</i>	<i>- 40% ze základní částky</i>
věc složitá do určité míry	... velmi
stěžovatel se na délce řízení podílel částečně	... významně
věc byla projednávána na 3 stupních	... 4 stupních
věc měla pro stěžovatele malý význam	až - 50%	

Anebo se zvýší podle těchto kritérií:

věc byla banální	+ 20%
stěžovateli nelze nic vytknout, spíše naopak	+ 20%
věc byla projednávána na jednom stupni	+ 20%
věc měla pro stěžovatele velký význam¹⁴⁵	až + 50%

Jednotlivá procentní snížení či zvýšení se mezi sebou nejprve navzájem vykompenzují a teprve poté se o výsledek této kompenzace procentně sníží nebo zvýší základní částka.

Tento algoritmus navrhl Kancelář vládního zmocněnce na základě svých zkušeností s rozhodovací praxí ESLP a po provedené pečlivé analýze jeho judikatury. Kancelář vládního zmocněnce vznikla v roce 2001 na základě usnesení vlády¹⁴⁶ a jejím úkolem je zastupovat stát před ESLP.

Použitím tohoto algoritmu dojdeme například k závěru, že za řízení trvající 10 let na čtyřech stupních soudní soustavy, jehož předmětem nebyla složitá věc, na jehož délce se částečně podílel stěžovatel jako účastník řízení, které však mělo pro něj relativně velký význam, je nutno poskytnout přiměřené zadostiučinění ve výši 94 500 Kč (základní částka: 135 000 Kč, snížení: - 20 % za chování stěžovatele, - 40 % za 4 stupně soudní soustavy, zvýšení: + 30 % za velký význam).

Samozřejmě je zde i možnost pouze konstatovat porušení práva bez poskytnutí finančního zadostiučinění ve smyslu § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., jeví-li se takový postup v daném případě jako dostačující prostředek nápravy.

¹⁴⁵ Uplatnit se může například, když je stěžovatelem právnická osoba.

¹⁴⁶ Viz usnesení vlády č. 488 ze dne 14. května 2001.

2.4. Žaloba k vnitrostátnímu soudu

Pokud Ministerstvo spravedlnosti v rámci předběžného projednání nárok žadatele v šestiměsíční lhůtě neprojednalo, anebo sice v této lhůtě projednalo, ale nárok žadatele uspokojilo jen částečně, nebo jeho nárok zamítlo, může se žadatel obrátit se svým nárokem na soud.¹⁴⁷

Včasným uplatněním nároku u Ministerstva spravedlnosti přestanou běžet výše zmíněné promlčecí lhůty. Nicméně podle § 35 zákona č. 82/1998 Sb.¹⁴⁸ začínou tyto lhůty opět běžet po 6 měsících ode dne tohoto uplatnění. Jak tříletá subjektivní lhůta k uplatnění nároku na náhradu škody, tak šestiměsíční subjektivní lhůta k uplatnění nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, se tímto uplatněním tedy staví na dobu 6 měsíců (za účelem mimosoudního projednání). Po uplynutí těchto 6ti měsíců začne běžet zbytek promlčecí lhůty. Je důležité si uvědomit, že neběží žádná nová promlčecí lhůta, nýbrž doběhne zbytek té původní lhůty. Podá-li tedy poškozený žádost o poskytnutí zadostiučinění v pátém měsíci po skončení řízení, ve kterém mělo dojít k nemajetkové újmě, tak, i když Ministerstvo spravedlnosti jeho nárok v šestiměsíční lhůtě neprojedná, začne mu skončením této lhůty běžet zbytek jeho promlčecí lhůty, tj. v daném případě již jen jeden měsíc, ve kterém musí svůj nárok uplatnit u soudu.

Marným uplynutím promlčecí lhůty nárok nicméně nezaniká, pouze dlužníkovi (České republice) vzniká právo dovolat se promlčení. K zániku nároku dojde jen pokud dlužník námitku promlčení uplatní u soudu. Právo však trvá nadále jako právo naturální. Zaplatí-li dlužník promlčený dluh, nemůže se domáhat vrácení toho, co splnil z titulu bezdůvodného obohacení.¹⁴⁹

Žaloba se podává proti České republice, která je opět zastoupena Ministerstvem spravedlnosti. Jde o občanské soudní řízení o náhradu škody, resp. poskytnutí zadostiučinění, i když škoda nebo nemajetková újma vznikla v trestním nebo správním řízení.

¹⁴⁷ Viz § 15 zákona č. 82/1998 Sb.

¹⁴⁸ § 35 zákona č. 82/1998 Sb. zní: „Promlčecí doba neběží ode dne uplatnění nároku na náhradu škody (resp. nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění – pozn. autorky) do skončení předběžného projednání, nejdéle však po dobu 6 měsíců.“

¹⁴⁹ Srov. Občanské právo hmotné, svazek I., str. 287 – 288.

Místní příslušnost soudu je v tomto případě dána na výběr žalobci tak, že žalobu podá buď u okresního (obvodního) soudu, v jehož obvodu došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu škody, resp. právo na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění¹⁵⁰, anebo u Obvodního soudu pro Prahu 2, který je obecným soudem¹⁵¹ státu v případě, že jménem České republiky přísluší jednat Ministerstvu spravedlnosti.

Soud si opět nejdříve posoudí základ nároku a poté jeho výši. Měl by tak činit podle kritérií, která dovedl ESLP a která jsou stanovena v čl. 31 a odst. 2 a 3 zákona č. 82/1998 Sb. Existence nemajetkové újmy se předpokládá a poškozený ji nemusí prokazovat. Je na protistraně, aby ji v daném případě vyvrátila. Výši přiměřeného zadostiučinění pak soud určuje na základě své úvahy podle § 136 OSŘ namísto důkazu, neboť konkrétní výši vzhledem k podstatě nemajetkové újmy nelze prokázat. Dokazování provádí soud k zjištění vzniku a výše škody. K zjištění výše škody bude zpravidla zapotřebí znalecký posudek.

I tento soudní prostředek nápravy je nutno nyní vyčerpat před tím, než věc napadne ESLP. Ten totiž konstatoval ve věci *Andělová proti České republice*: „v projednávaném případě uplatnila stěžovatelka nárok na náhradu škody u Ministerstva spravedlnosti, které jej zamítlo. Stěžovatelka se nicméně rozhodla, že věc již dále nepředloží příslušnému soudu. Za těchto okolností nelze mít za to, že stěžovatelka, která ne zahájila soudní řízení proti České republice na základě § 15 odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., učinila vše, co od ní bylo možné v rozumné míře očekávat, aby vyčerpala vnitrostátní právní prostředky nápravy. Z toho vyplývá, že tuto část stížnosti je třeba v souladu s článkem 35 odst. 1 a 4 Úmluvy zamítnout pro nevyčerpání všech vnitrostátních právních prostředků nápravy.“¹⁵²

2.5. Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva

Úmluva nestanovila jen katalog práv a svobod, ale rovněž zakotvila mechanismus jejich vynucení. Do roku 1998 zajišťovaly dodržování závazků plynoucích z Úmluvy smluvními státy tři instituce: Evropská komise pro lidská práva, ustavená r. 1954, Evropský soud pro lidská práva, ustavený r. 1959 a

¹⁵⁰ Viz § 87 odst. 1 písm. b) OSŘ.

¹⁵¹ Viz § 84 OSŘ.

¹⁵² Rozsudek *Andělová proti České republice* ze dne 28. února 2008., bod 78 - 80.

Výbor ministrů Rady Evropy. Evropská komise rozhodovala o přijatelnosti stížností. Jestliže stížnost přijala, vypracovala zprávu se svým názorem na věc a předložila stížnost ESLP, pokud stát uznal jeho pravomoc, nebo Výboru ministrů k rozhodnutí.

Právo jednotlivců žalovat stát pro porušení Úmluvy u ESLP bylo tedy původně závislé na tom, zda-li tento smluvní stát přiznal toto právo jednotlivcům. Povinné uznání pravomoci ESLP rozhodovat o individuálních stížnostech bylo zavedeno až na základě Protokolu č. 11, který nabyl účinnosti 1. listopadu 1998.

Na základě tohoto protokolu byla rovněž zrušena Evropská komise pro lidská práva a tím došlo i ke změně dvoustupňového řízení na řízení jednostupňové zajišťované permanentně zasedajícím Evropským soudem pro lidská práva („ESLP“). Pravomoc Výboru ministrů rozhodovat o stížnostech byla zrušena a zůstala mu jen pravomoc kontrolovat výkon rozsudků ESLP smluvními státy.¹⁵³

Česká republika je smluvní stranou Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod od 18. března 1992, kdy Úmluvu ratifikovala bývalá Česká a Slovenská Federativní republika.

K podání stížností jsou legitimováni jednotlivci, přičemž jediným kritériem je jejich právní způsobilost, dále nevládní organizace anebo skupiny osob.

Podmínkou přijatelnosti stížnosti, která má subsidiární charakter, je vyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany práva a zachování lhůty 6 měsíců ode dne, kdy bylo přijato konečné rozhodnutí.

Evropský soud pro lidská práva posuzuje otázku přiměřenosti délky řízení s ohledem na konkrétní okolnosti daného případu pomocí souboru čtyř kritérií (složitost věci, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam předmětu řízení pro stěžovatele).

Jeho judikatura (a nejen ve vztahu k právu na projednání věci v přiměřené lhůtě) je značně kazuistická (a vzhledem k povaze tohoto práva jen těžko může být jiná). Proniknout do způsobu argumentace, který ESLP používá, tudíž není možné bez studia konkrétních rozhodnutí.

¹⁵³ Srov. Eva Hubálková: Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika, str. 13.

Průběh řízení:¹⁵⁴

Po zaregistrování stížnosti a jejím případným doplnění je stížnost posuzována podle návrhu soudce-zpravodaje ve tříčlenném výboru soudců, který může rozhodnout jednomyslně o její nepřijatelnosti, v opačném případě postupuje stížnost k projednání sedmičlennému senátu. Výsledkem tohoto jednání může být odmítnutí stížnosti jako nepřijatelné nebo předložení stížnosti vládě k vyjádření. Není-li pokus o smírné vyřízení věci úspěšný, senát rozhodne v meritu věci, tedy o tom, zda byla porušena Úmluva nebo protokoly k ní. Dojde-li senát k závěru, že v projednávané věci jde o závažnou otázku výkladu Úmluvy nebo se jeví možnost, že rozhodnutí senátu bude v rozporu s dřívějším rozhodnutím soudu, může senát rozhodnout, že svou pravomoc přenese, pokud není námitka ze strany účastníků řízení, a předá věc k rozhodnutí Velkému senátu, který je složený ze 17 soudců.

Výsledkem řízení je vynesení rozsudku ve věci, kde senát konstatuje buď porušení nebo neporušení práva namítaného ve stížnosti. Rozsudkem může být přiznáno i právo na spravedlivé zadostiučinění.

Rozsudek Velkého senátu je konečný. Rozsudek sedmičlenného senátu se stává konečným okamžikem uplynutím tříměsíční lhůty, jež je určena k podání návrhu na postoupení věci Velkému senátu z důvodu, že věc vyvolává závažné otázky týkající se výkladu Úmluvy, nebo prohlášením účastníků, že tohoto práva nevyužijí, anebo též rozhodnutím pětičlenného sboru soudců o zamítnutí návrhu na postoupení věci Velkému senátu.

Možnost poskytovat spravedlivé zadostiučinění je upraveno v čl. 41 Úmluvy, který zní:

„Jestliže Soud prohlásí, že byla porušena Úmluva nebo její Protokoly, a jestliže vnitrostátní právo zúčastněné Vysoké smluvní strany umožňuje jen částečné odstranění důsledků tohoto porušení, Soud přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

Spravedlivé zadostiučinění může zahrnovat náhradu materiální a morální újmy a náhradu nákladů řízení, které stěžovateli vznikly v souvislosti se snahou předejít porušení Úmluvy nebo dosáhnout uznání a náhrady za takové porušení.

¹⁵⁴ Srov. Eva Hubálková: Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika, str. 36 – 54.

Pokud stěžovatel o přiznání spravedlivého zadostiučinění nepožádal, ESLP dosud žádnou částku nepřiznal a pouze konstatoval, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.¹⁵⁵

Za materiální újmu způsobenou nepřiměřenou délkou civilního řízení uznal ESLP například rozdíl mezi výší náhrady, kterou stěžovatelka uhradila v důsledku novelizace cenových předpisů žalobci, a výší náhrady, kterou by bývala uhradila, kdyby daný soud rozhodl ve lhůtě přiměřené.¹⁵⁶ Jinak ale ve většině případů nároky stěžovatelů na náhradu materiální újmy ESLP odmítá s poukazem na to, že zde není jasná příčinná souvislost mezi škodou a nepřiměřenou délkou řízení. Stěžovatel je totiž povinen prokázat existenci materiální újmy a příčinné souvislosti mezi touto újmou a porušením Úmluvy. Náklady řízení přiznává pouze v takové výši, v jaké je prokázána jejich reálnost, nezbytnost a účelnost vynaložené částky.¹⁵⁷

ESLP nicméně nepochybuje o tom, že nepřiměřená délka řízení znamená pro stěžovatele morální újmu. Uplatňuje se zde pevná, byť vyvratitelná domněnka, že nepřiměřená doba řízení způsobuje morální újmu.¹⁵⁸ Stěžovatel tedy není povinen prokazovat ani příčinou souvislost mezi újmou a délkou řízení ani výši morální újmy. Za morální újmu považuje pocity existenční nejistoty, stresu, deprese, nemohoucnosti, nespravedlnosti apod. Morální újmu přiznává i právnické osobě¹⁵⁹, neboť i obchodní společnosti může utrpět újmu na pověsti společnosti, nejistotou jak dopadne řízení, a z toho plynoucí nejistotou ohledně plánování rozhodnutí ve společnosti.

Konkrétní výši finanční náhrady potom určuje tzv. na základě spravedlnosti („*on equity*“). Částka, kterou přiznává, se pohybuje v řádech tisíců EUR. ESLP jen velice zřídka rozhodl, že samotné konstátování porušení Úmluvy v rozsudku je dostatečným zadostiučiněním za způsobenou morální újmu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Viz např. rozsudek ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 21. února 2006, bod 62.

¹⁵⁶ Rozsudek ve věci *Bořánková proti České republice* ze dne 7.1.2003, bod 67.

¹⁵⁷ Viz např. rozsudek ve věci *L.C.I. proti České republice* ze dne 7. června 2005, bod 37.

¹⁵⁸ Viz např. rozsudek *Apicella proti Itálii* ze dne 29. března 2006, bod 93.

¹⁵⁹ Spravedlivé zadostiučinění přiznal například společnosti Skoma, s.r.o., Fackelmann, s.r.o., římskokatolické farnosti Obříství, společnosti L.C.I., s.r.o., společnosti Eko – energie, s.r.o a společnosti Centrum stavebního inženýrství, a.s.

¹⁶⁰ Viz například rozsudek *Szeloch proti Polsku* ze dne 22.2.2001, bod 122.

Závěr

Mým cílem a snahou bylo komplexnější zpracování problematiky průtahů v České republice, resp. nepřiměřených délek civilních řízení, a prostředků jejich nápravy jak na vnitrostátní úrovni, tak na té „štrasburské“.

V tabulce v příloze č. 1 jsou uvedeny průměrné délky civilních řízení v České republice v roce 2007. Z ní je patrné, že nepřiměřená délka řízení není ojedinělou dysfunkcí jinak efektivního výkonu spravedlnosti, nýbrž je problémem systémovým.

Jestliže příčinou neúměrně dlouho trvajících řízení je chronický stav přetížení justice, pak samotná filosofie vnitrostátních právních prostředků nápravy je poněkud schizofrenní. V takovém případě vytváření dalších typů soudních řízení, jako je řízení o návrhu na určení lhůty, je kontraproduktivní, neboť je tím zaprvé zvyšován objem agendy, kterou už tak přetížený nadřízený soud není schopen v přiměřených lhůtách vyřizovat, a za druhé soud, kterému je stanovena lhůta k provedení procesního úkonu, nemůže ani při nejlepší vůli této své povinnosti z objektivních důvodů dostát. Proto, pokud řízení je zdlouhavé z objektivních důvodů, nikoliv však zaviněním soudce, nadřízený soud většinou návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu zamítne. Což je logické, neboť jinak by byl narušen princip rovnosti a obecný princip vyřizování věcí u dotyčného soudu podle dne nápadu a naléhavosti věci. Z toho důvodu vytvoření preventivních a kompenzačních prostředků nápravy není řešením samotného problému. Řešením je zefektivnění práce justice, aby tyto prostředky nápravy nacházely své uplatnění pokud možno jen v výjimečných případech subjektivního zavinění ze strany soudce.¹⁶¹

V této souvislosti je vhodné upozornit na závěry auditu, které zpracovalo Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Krajským soudem v Praze. Z něho vyplývá, že k efektivnějšímu využívání času každému soudci může pomoci zavádění tzv. soudních minitymů. Ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil k tomu uvedl: „Každý soudce by měl mít k dispozici dva pracovníky – jednoho asistenta nebo vyššího soudního úředníka a tzv. rejstříková vedoucí, která bude slučovat

¹⁶¹ Srov. Právní zpravodaj 6/2006 – Jiří Kmec: K otázce účinných prostředků nápravy porušení práva na přiměřenou délku řízení, str. 3 – 4.

*dosavadní funkci zapisovatelky a vedoucí kanceláře. Podle našich výpočtů by soudce tímto způsobem práce mohl týdně ušetřit až jeden pracovní den, který může věnovat řešení dalších úkolů.*¹⁶² Soudní minitýmy by tak měli odlehčit soudce od zbytečné administrativy, která neodpovídá jejich vysoké kvalifikaci. Předpokladem vytvoření těchto minitýmů je nicméně dostatečný počet asistentů a vyšších soudních úředníků.

K zefektivnění práce justice má přispět i tzv. eJustice. Od 1. října 2007 začala fungovat první část systému elektronického a internetového soudnictví. Podstatou eJustice má být účinné propojení soudů s dalšími institucemi státní správy a s veřejností prostřednictvím moderních informačních technologií. Podání na soud lze nyní zasílat elektronickou cestou přes ePodatelnu umístěnou na internetových stránkách justice (www.justice.cz). K práci s ePodatelnu je zapotřebí elektronický podpis. Dalším efektivním nástrojem je tzv. infoSoud, kde po zadání spisové značky a soudu lze online sledovat průběh soudních řízení, tedy kdy probíhala soudní jednání, kdy byl vyhlášen rozsudek, kdy bylo podáno odvolání apod.

¹⁶² Viz zpráva z tiskové konference dne 4. dubna 2008.

C. Seznam literatury

Monografie:

Eva Hubálková: Evropská Úmluva o lidských právech a Česká republika, Linde Praha, 2003.

Prof. JUDr. Alena Winterová, CSc., a kolektiv: Civilní právo procesní, 4. vydání, Linde Praha, 2006.

Pavlíček V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda II. Díl, Ústavní právo České republiky část I., 2. vydání, Linde Praha, 2008, str. 607 - 608.

Knapová, Švestka, Dvořák a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek I., 4. vydání, Aspi, 2005, 419 – 453.

Knapová, Švestka, Dvořák a kolektiv: Občanské právo hmotné, svazek II., 4. vydání, Aspi, 2005, 287 – 288.

Časopisecké články:

Právní praxe 1994 – Jan Čapek: Z rozhodnutí Evropského soudu a Evropské komise pro lidská práva, str. 360 – 368.

Bulletin advokacie 6-7/2001 – JUDr. Bohumil Repík, CSc.: K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené lhůty řízení, str. 8 -28.

Justiční praxe 7/2002 – Mgr. Roman Barinka, LL.M.: Přiměřená délka řízení podle článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech, str. 432 – 445.

Právní zpravodaj 3/2003 – Vít Alexander Schorm: Stížnosti na Českou republiku před Evropským soudem pro lidská práva a související legislativní změny, str. 1- 6.

Bulletin advokacie 10/2004 – JUDr. Eva Hubálková: K účinnosti právních prostředků nápravy ve stížnostech na průtahy soudního řízení, str. 9 – 13.

Trestněprávní revue 5/2004 – JUDr. Jiří Kmec: Právo na přiměřenou délku trestního řízení v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, str. 133 – 164.

Právní rádce 11/2006 – Aleš Nezdařil: Možnosti obrany proti průtahům v soudním řízení, str. 24 – 27.

Právní zpravodaj 6/2006 – Jiří Kmec: K otázce účinných prostředků nápravy porušení práva na přiměřenou délku řízení, str. 1 - 7.

Právní zpravodaj 7/2006 – Jiří Kmec: K výši zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou řízení, str. 12 - 16.

Internet:

Rozhodnutí a výroční zprávy Evropského soudu pro lidská práva - www.echr.coe.int/echr

Soudní statistiky, statistiky odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti a Kanceláře vládního zmocněnce pro zastupování ČR před ESLP – www.justice.cz

Nálezy Ústavního soudu – nal.us.usoud.cz

D. Přílohy

Příloha č. 1

Průměrná délka civilních řízení v roce 2007 v České republice ode dne nápadu do dne právní moci podle druhů sporů ve dnech¹⁶³

Obchodní spory	zakládání obchodní společnosti nebo družstva	1 126
	rušení a likvidace obchodní společnosti nebo družstva	403
	spory ze smlouvy o prodeji podniků nebo jejich částí	1 784
	právní vztahy mezi obchodními společnostmi (družstvy) a jejich zakladateli a společníky	1 257
	právní vztahy ze směnec, šeků a jiných cenných papírů	737
	právní vztahy ve věci ochrany hospodářské soutěže a nekalé soutěže	967
	spory vyvolané konkurzem a vyrovnáním a spory související	947
	právní vztahy z kupních smluv podle obchodního zákoníku	1 075
	smlouva o koupi najaté věci	412
	smlouva o dílo a spory související	865
	náhrada škody podle obchodního zákoníku	821
	ostatní spory podle obchodního zákoníku – příslušnost krajského soudu	2 029
	ostatní spory podle obchodního zákoníku – příslušnost okresního soudu	454
	rušení a likvidace obecně prospěšných společností	795
	právní vztahy týkající se nadací a nadačních fondů	304
	právní vztahy související s rušením státního podniku	1 720
	výkon funkce statutárních orgánů, likvidátorů, vztahy mezi nimi a společníky(čteny)	970
	právní vztahy mezi podnikatelem, ops, nadací nebo nadačním fondem a správcem majetku	698
	ochrana práv porušených nebo ohrožených nekalou soutěží a práva na obchodní tajemství	799
	ochrana názvu a dobré pověsti právnické osoby	897
	právní vztahy z práv k obchodnímu jménu	924
	právní vztahy z burzovních obchodů	1 392
jiné právní vztahy dle občanského zákoníku v obchodních věcech	863	
spory o neplatnost usnesení valné hromady	957	
	<i>Průměr skupina</i>	966
Pracovní spory	spory o neplatnost skončení pracovního poměru	696
	diskriminace na základě pohlaví (žen) a potlač. práv nátezejších ženám podle § 149 až 161 ZP	405
	výpověď daná zaměstnancem	583
	platnost okamžitého zrušení pracovního poměru zaměstnancem	601
	okamžité zrušení prac. poměru se strany zaměstnavatele podle § 53 odst. 1 písm.a) ZP	717
	okamžité zrušení prac. poměru se strany zaměstnavatele podle § 53 odst. 1 písm.b) ZP	811
	výpověď daná zaměstnavatelem podle § 46 odst.1 písm.a)ZP	878
	výpověď daná zaměstnavatelem podle § 46 odst.1 písm.c)ZP	867

¹⁶³ Zdroj: www.justice.cz

	výpověď daná zaměstnavatelem podle § 46 odst. 1 písm.d) ZP	668
	výpověď daná zaměstnavatelem podle § 46 odst. 1 písm.e) ZP	741
	výpověď daná zaměstnavatelem podle § 46 odst. 1 písm.f) ZP	827
	skončení pracovního poměru výpovědí z jiných důvodů	558
	skončení pracovního poměru v souvislosti s diskriminací na základě pohlaví	162
	ostatní případy skončení pracovního poměru	554
	nároky na poskytnutí dovolené a náhradu mzdy za její dobu	667
	nároky na základní mzdu a náhradu mzdy	852
	prémie a podíly (i přeplatky)	545
	mzda za práci přesčas	1239
	ostatní mzdové nároky	911
	vracení neprávem vyplacené mzdy (náhrady mzdy)	332
	hmotné zabezpečení v souvislosti s prováděním organizačních opatření (odstupné apod.)	883
	odpovědnost zaměstnance za škodu podle § 172 ZP	542
	odpovědnost za schodek na svěřených hodnotách	641
	náhrada škody za ztrátu svěřených předmětů	408
	náhrada škody vzniklé vyrobením zmetků	371
	ostatní případy odpovědnosti zaměstnance za škodu	454
	nárok zaměstnance na náhradu škody za pracovní úraz	1054
	nárok zaměstnance na náhradu škody způsobené nemocí z povolání	1300
	ostatní případy nároku zaměstnance na náhradu škody vůči zaměstnavateli	952
	spory o obsah potvrzení o zaměstnání	547
	spory o obsah posudku o pracovní činnosti	404
	ostatní spory z pracovního poměru	582
	spory z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr	398
	spory dle z.č. 118/2 Sb., o ochraně zaměstnanců	269
	<i>Průměr skupina</i>	659
Spory podle zákona o rodině	vyživovací povinnost mezi manžely – ve prospěch manželky	376
	změna této vyživovací povinnosti	305
	vyživovací povinnost mezi manžely – ve prospěch manžela	355
	změna této vyživovací povinnosti	623
	zrušení vyživovací povinnosti mezi manžely	348
	příspěvek na výživu rozvedené manželky	329
	změna tohoto příspěvku	237
	příspěvek na výživu rozvedeného manžela	282
	změna tohoto příspěvku	177
	zrušení povinnosti platit příspěvek	249
	vyživovací povinnost rodičů k zletilým dětem	290
	vyživovací povinnost dětí k rodičům	260
	vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými	357
	zrušení vyživovací povinnosti mezi příbuznými a rodiči a dětmi	222
	právo neprovdané matky na vyživovací příspěvek po dobu dvou let	318
	zvláštní předběžná opatření k zajištění výživy dítěte po dobu 26 týdnů	253
	určení, zda tu manželství je či není	906
	úhrada plnění vyživovací povinnosti za jiného	381
	vyživovací povinnost mezi partnery - ženy	263
	zrušení registrovaného partnerství	83
ostatní spory podle zákona o rodině	408	
	<i>Průměr skupina</i>	334

Náhrada škody podle občanského zákoníku	náhrada škody způsobená nezletilým	1572
	náhrada škody způsobená osobou postiženou duševní poruchou	228
	náhrada škody způsobená osobou vlastní vinou v nekontrolovaném stavu	337
	náhrada škody vzniklá úmyslným jednáním proti dobrým mravům	524
	náhrada škody vzniklá nesplněním povinnosti ke jejímu odvrácení	963
	náhrada škody vzniklá v dopravě – při provozu silničního motorového vozidla	597
	náhrada škody vzniklá v dopravě – při provozu železnice a jiné kolejové dopravy	351
	náhrada škody vzniklá v dopravě – letecká doprava	669
	náhrada škody vzniklá v jiné dopravě	862
	náhrada jízdného a pokuta v hromadné dopravě	348
	náhrada škody vzniklá zvlášť nebezpečným provozem	561
	škoda způsobená provozní činností	1048
	náhrada škody vzniklá na vnesených nebo odložených věcech	707
	náhrada škody vzniklá trestným činem	544
	odpovědnost za škodu v ostatních případech	687
	bezdůvodné obohacení	687
	<i>Průměr skupina</i>	397
Občan. zákoník - nájem bytů a obytných místností	vznik a trvání nájmu	412
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1a) o.z.	389
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1b) o.z.	338
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1c) o.z.	516
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1d) o.z.	678
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1e) o.z.	809
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1f) o.z.	540
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1g) o.z.	734
	výpověď nájmu bytu podle § 711 odst. 1h) o.z.	708
	vyklizení bytu	322
	spory o splnění dohody o výměně bytu	789
	podnájem bytu podle § 719 o.z.	533
	zrušení práva společného nájmu manžely soudem § 75 o.z.	395
	spory o určení nájemného	438
	placení nájemného a úhrady za plnění poskytovaná z užívání bytu	503
	ostatní spory z nájmu bytu, obytných místností a podnájem	426
	<i>Průměr skupina</i>	462
Občanský zákoník - ostatní nájmy	spory z nájmu a podnájmu nebytových prostor	633
	nájem věci, obsahující ujednání o budoucí koupi nájemcem tzv. leasingové smlouvy	537
	spory z nájmu pozemků	667
	spory z nájmu jiných nemovitostí	699
	spory z nájemného	691
	spory z podnikatelského nájmu věci movité § 721 a násl. O.z.	609
	ostatní spory z nájmu	673
	<i>Průměr skupina</i>	622
Občanský zákoník - vlastnické vztahy	vydání nebo vrácení věci	664
	určení vlastnictví	878
	sousedské spory	1016
	zásahy do vlastnických práv	629
	ochrana držby	517
	vydržení vlastnického práva k movitým i nemovitým věcem nebo věcného břemene	1155
	spory z věcných břemen (kromě vydržení)	844
	zrušení nebo rozdělení spoluvlastnictví podílového	849

	ostatní spory ze spoluvlastnictví podílového	810
	práva a povinnosti vyplývající ze společného jmění manželů	605
	zúžení společného jmění manželů	152
	vypořádání společného jmění po zániku manželství	823
	ostatní spory ze společného jmění manželů	566
	neoprávněná stavba (§ 135 písm.c.) o.z.)	915
	zástavní a podzástavní právo	758
	spory z práva zadržovacího	285
	ostatní spory z vlastnictví podle občanského zákoníku	531
	Průměr skupina	716
Jiná práva upravená občanským zákoníkem	práva na ochranu osobnosti	886
	zajištění závazků (smluvní pokuta, ručení apod.)	492
	prodej v obchodě – odpovědnost za vady prodané věci	571
	prodej v obchodě – spory o zaplacení kupní ceny	481
	prodej v obchodě – jiné spory	555
	půjčování věci – vrácení	437
	půjčování věci – spory o zaplacení půjčového	640
	půjčování věci – jiné spory	451
	zhotovení věci na zakázku – odpovědnost za vady zhotovené věci	757
	zhotovení věci na zakázku – jiné spory	599
	oprava úprava věci – odpovědnost za vady	684
	oprava a úprava věci – jiné spory	496
	kupní smlouva a spory s ní související	608
	spory ze smluv o dílo	683
	spory ze smluv příkazních obecně	526
	příkazní smlouva – obstarání věci	585
	příkazní smlouva – obstarání prodeje věci	483
	jednatelství bez příkazu	169
	spory ze smluv o úschově	771
	obstaravatelské služby	412
	ubytovací služby	622
	smlouva zprostředkovatelská	607
	přepravní služby – osobní přeprava	374
	přepravní služby – nákladní přeprava	411
	spory z půjček (peněžní ústavy)	411
	spory z půjček (jiné právnické osoby)	514
	úhrada za dodávku elektrické energie a plynu	273
	úhrada za dodávku vody (stočné)	359
	spory z neplacení telefonních poplatků	558
	pojistné smlouvy – placení pojistného	257
	pojistné smlouvy – plnění z pojistné události	479
	ostatní smlouvy z pojištění	334
	spory z půjček mezi fyzickými osobami	515
	výměna	91
darování	609	
smlouva o sdružení	1334	
dědění majetku – neplatnost závěti	847	
dědění majetku – vydání dědictví oprávněnému dědici	607	
ostatní spory z dědického práva	715	
ostatní spory podle občanského zákoníku	416	

	<i>Průměr skupina</i>	376
Ostatní spory občanskoprávní povahy upravené zvláštním právním předpisem	spory podle zákonů o advokacii a komerčních právnících	479
	spory podle tiskového zákona (zák.č. 46/2 Sb.)	563
	spory podle zákona č. 451/91 Sb. (lustrační zákon)	351
	spory dle zákona č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veř.moci	733
	spory podle zákona č. 2/1991 Sb. (určení nezákonnosti stávký)	146
	přezkoumání rozhodnutí ve věcech zbraní a střeliva	229
	přezkoumání rozhodnutí ve věcech sdružování občanů	717
	přezkoumání rozhodnutí o přestupku, propadnutí nebo zabránění věci	405
	přezkoumání jiných rozhodnutí správních orgánů	627
	přezkoumání rozhodnutí Pozemkových úřadů ve věcech vydání nemovitosti dle z. o půdě	922
	řízení o přezkoumávání rozhodnutí rozhodčích orgánů	534
	řízení o koncesionářských poplatcích (zák. č. 252/1 994 Sb)	108
	řízení o potvrzení evropského exekučního titulu podle §2ua o.s.ř	154
	žaloba ve věcech vkladu práva k nemovitostem	441
	<i>Průměr skupina</i>	458
Restituční zákony	zák.č. 119/199 Sb. - o soudní rehabilitaci	2262
	zák.č. 43/199 Sb. - o zmírnění následků některých majet.křivd	3286
	zák.č. 87/1991 Sb - o mimosoudních rehabilitacích	3374
	zák.č. 229/1991 Sb. - o úpravě vlastn. vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku	1151
	zák.č. 172/1991 Sb - o přechodu některých věcí z majetku ČR do vlastnictví obcí	1218
	zák.č. 232/1991 Sb - o podmínkách a způsobu navrácení majet. práv	2866
		<i>Průměr skupina</i>
	žaloby pro zmatečnost	516
	žaloby na obnovu řízení	685
		<i>Průměr skupina</i>
Vymáhání práv duševního vlastnictví (směr.č. 24/48/ES)	spory podle zákona 121/2 Sb., (autorský zákon)	318
	spory podle §11 - §13 zákona 4/1964 Sb., občanský zákoník	840
	spory podle zákona 441/23 Sb., o ochranných známkách	653
	spory podle zákona 478/1 992 Sb., o užitných vzorech	1506
	spory podle zákona 27/2 Sb., o ochraně průmyslových vzorů	695
	spory podle zák. 527/199 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích	2473
	<i>Průměr skupina</i>	1081
	Průměr celkem	680

Příloha č. 2

Počet pravomocně neskončených věcí v civilním řízení v roce 2007 podle krajů¹⁶⁴

	nápad	vyřízeno	nevyřízeno	pravomocně neskončeno
Hl. m. Praha	91176	108283	34268	73211
Středočeský	32998	37354	10796	20604
Jihočeský	17782	19136	4017	7268
Západočeský	26196	29311	7766	12699
Severočeský	46625	52326	38676	51495
Východočeský	26438	30684	9080	14860
Jihomoravský	46264	52572	33724	50691
Severomoravský	54532	60655	24248	38654
Celkem	342011	390321	162575	269482

Příloha č. 3

Přehled o stavu řízení v agendě konkurzu a vyrovnání v roce 2007 v České republice¹⁶⁵

Převzato nevyřízených z minulého období		7466	
Obživlo		172	
Nápad	celkem zapsáno do rejstříku	5038	
	celkem nový nápad	5015	
Vyřízeno	celkem	5386	
Dosud v řízení	celkem	7256	
	dosud v řízení o návrh na konkurz a vyrovnání		1326
	dosud v řízení od prohlášení konkurzu / povolení vyrovnání		5930
	z toho:	od 1 roku do 3 let	1537
		od 3 let do 5 let	1025
		od 5 let do 7 let	1012
nad 7 let		1339	
Pravomocně neskončeno	celkem	8225	
	z toho:	u soudu I. stupně	7990
		u odvolacího soudu	235

¹⁶⁴ Zdroj: www.justice.cz¹⁶⁵ Zdroj www.justice.cz

Příloha č. 4

**Počet soudních sporů o odškodnění
podle zákona č. 82/1998 Sb.
v roce 2007¹⁶⁶**

Soudních sporů celkem	Z toho		Výše uplatněné náhrady	Skončeno soudních sporů celkem	Způsob vyřízení			Převod neskončených sporů do dalšího období
	převod z předchozího období	Nově napadlé soudní spory v r. 2007			vyhověno	přiznáno Kč celkem	nevyhověno	
2523	1521	1002	37 675 291 850,58	635	186	34 095 907,70	449	1888

Příloha č. 5

Počet vyřízených žádostí o odškodnění podle zákona č. 82/1998 Sb. v rámci mimosoudního projednání v roce 2007¹⁶⁷

ŠETŘENO žádostí celkem	Z toho		Výše uplatněné náhrady	VYŘÍZENO žádostí celkem	Z TOHO VYŘÍZENO žádostí za průtahy v řízení	Způsob vyřízení				Převod do dalšího období
	převod z předchozího období	podáno žádostí v r. 2007				vyhověno u průtahů v řízení	vyhověno celkem	přiznáno Kč celkem	nevyhověno celkem	
4474	1125	3349	1397452 62856,43	2410	1430	528	787	4809 5834,77	1615	2064

¹⁶⁶ Zdroj www.justice.cz

¹⁶⁷ Zdroj: www.justice.cz

Příloha č. 6

**Počet rozsudků vydaných
Evropským soudem pro lidská práva vůči
vybraným zemím v letech 1999 - 2007¹⁶⁸**

1999 - 2007	Celkový počet rozsudků	Z toho: nepřiměřená doba řízení
Itálie	1,715	948
Francie	589	251
Polsko	489	245
Řecko	366	219
Slovinsko	210	198
Turecko	1,641	194
Maďarsko	116	97
Slovensko	151	97
Česká republika	128	76
Ukrajina	372	66
Bulharsko	169	62
Portugalsko	141	59
Rusko	399	58
Rakousko	164	53
Belgie	82	43
Německo	88	28
Finsko	90	27
Velká Británie	256	18
Švédsko	42	9
Španělsko	37	6
Nizozemí	70	5
Irsko	12	4
Švýcarsko	41	4
Dánsko	22	2
Norsko	15	1

¹⁶⁸ Zdroj: Annual Report 2007 of the European Court of Human Rights, Council of Europe.

Příloha č. 7

Rozbor rozsudků Evropského soudu pro lidská práva
proti České republice¹⁶⁹

věc	datum	délka řízení	stupně soudní soustavy	složitost věci	chování stěžovatele	povaha věci – význam pro stěžovatele	Přiznána částka za morální újmu v Eurech	poznámka
Bazil	11 4 2006	8-5-0	4	?	2	R	0	návrh na SZ podán pozdě
Bečvářovi	14 12 2004	5-10-0+	2	2	2	R+	2500	dohromady pro oba stěžovatele
Fáber	17 5 2005	12-0-0	4	2	1	R+	5500	
Hartman	10 7 2003	10-0-0	2	1	2	R+	4000	1 stěžovatel
		5-0-0	1	1	2	R+		2 stěžovatel
		6-3-0	2	1	2	R+	6000	
Herbst a ostatní	12 4 2005	13-0-0+	S+3(x)	2	1	R	8500	dohromady pro čtyři stěžovatele
Karasová	30 11 2004	9-0-0 (9-6-0)	4(x)	1	1	R	3000	
Klepetař	21 2 2006	10-7-0+	3(x)	2	1	R	konstatování	sam to navrhl
Kozak	18 4 2006	14-0-0+	3(x)	3	1	R	5000	pro každého z obou stěžovatelů
Kraliček	29 6 2004	10-0-0+	S+2	1	1	R	5000	
Libanský	22 6 2004	6-7-0	4	1	1	R	2000	
Mlynář	13 12 2005	5-9-0	4	2	1	R	0	požádal jen o materiální
Patta	18 4 2006	8-9-0	3	2	2	R		
		12-6-0	4	2	2	R	6000	
Pištorová	26 10 2004	8-4-14	4	2	1	R	1600	
Schmidtová	22 7 2003	10-3-0+	2	2	1	R+	6000	
Vojačková	4 4 2006	8-11-0	S+3	3	2	R	2800	
Cambal	21 2 2006	4-8-0+	1	2	1	P+	4000	
Dostál J	21 2 2006	5-5-0	2	2	1	P	0	nepodal návrh na přiznání SZ

¹⁶⁹ Zdroj: Kancelář vládního zmocněnce

Jahnová	19.10.2004	3-9-0		2	?	?	P	3 000	
Kubizňáková	21.6.2005	6-4-0	2(x)		1	1	P+	3 000	
Maršálek	4.4.2006	4-10-0	3	2	1		P+	0	nepodal návrh na přiznání SZ
Paterová	14.9.2004	12-0-0 +(15-0-0+)	1	2	1		rozvod +	9 000	
Thon	13.12.2005	7-0-0	1	2	2		P	6 000	včetně újmy materiální
Volešský	29.6.2004	8-5-0	4	2	2		P+	5 000	
Zámečníkovi	21.3.2006	7-1-0	2(x)	2	1		P	4 200	pro každého z obou stěžovatelů
Bartl	22.6.2004	9-0-0 (12-0-0)	2(x)	1	0		C	7 000	
Bořánková	2.1.2003	7-10-0 (14-1-0)	4(x)	2	0		C	5 000	+ 10 000 újma materiální
C.S.I.	21.12.2004	5-2-0	2(x)	1	?		C	2 800	PO
Dostál V.	25.5.2004	více řízení					C	6 000	
Dušek	14.2.2006	7-9-0	3	1	1		C	3 450	
EKO-Energie	17.5.2005	6-9-0	2	2	1		C	3 000	PO
Fackelmann	26.10.2004	3-4-0	1	1	?		C	2 200	PO
Havelka	2.11.2004	9-9-0	2(x)	1	2		C	9 000	
Havilčková	14.2.2006	13-10-0 +(17-0-0+)	1	2	2		C	10 000	
Houbal	14.6.2005	7-0-0	3(x)	?	1		C+		
		7-8-0	3(x)	?	?		C		
		6-5-0	1	?	2		C	8 000	
Houřová 1	15.6.2004	7-8-21 (7-11-1)	4	1	2		C	2 000	
Houřová 2	15.6.2004	6-4-13	3	1	1		C	2 500	
Jirů	26.10.2004	5-10-0	2(x)	1	2		C	4 000	
		7-0-0	1	1	?		C		
Koktavá	2.12.2003	7-0-0	3	2	2		C	1 700	
Konečný	26.10.2004	11-8-2 (15-8-2)	3(x)	2	2		C	4 500	
Kos	30.11.2004	8-9-3 (9-10-27)	3	2	1		C	3 500	
L.C.I.	7.6.2005	8-0-0	3	?	?		C	2 000	PO
Metzová	18.4.2006	13-10-0+	3	7	2		C	9 000	

<i>Pachman a Mates</i>	4.4.2006	8-0-0	3	1	2	C	3 500	pro každého z obou stěžovatelů
<i>Pfefer</i>	27.7.2004	4-9-0	2 (x)	1	1	C	1 000	
<i>Polach</i>	25.10.2005	9-6-0	3 (x)	?	?	C	6 500	
<i>Obříství</i>	24.5.2005	5-0-0	2	2	1	C	1 000	PO
		7-10-0	2 (x)	?	?	C		
<i>Skoma</i>	14.2.2006	11-2-0	2	?	?	C	8 150	PO
<i>Slezák a ostatní</i>	11.10.2005	13-6-0 (14-6-0)	4 (x)	?	1	C	5 000	pro každého ze tří stěžovatele
<i>Škodáková</i>	21.12.2004	8-11-0 (12-5-11)	2	2	1	C	8 000	
<i>Vitásek</i>	2.11.2004	10-3-0	2 (x)	1	2	C	10 000	
<i>Vrábel a Ďurica</i>	13.9.2005	11-10-0	3	?	?	C	7 500	
<i>Zbořilovi</i>	18.4.2006	13-2-0 +	2	?	?	C	10 000	dohromady pro oba stěžovatele
<i>Zouhar</i>	11.10.2005	10-0-0 +	2	?	2	C	8 000	

Legenda:

- *délka řízení:*
 - roky - měsíce - dny
 - + = řízení stále trvá
 - (roky - měsíce - dny) = délka řízení celkem, bez ohledu na časovou pravomoc ESLP (18. březen 1992)
- *stupně soudní soustavy:*
 - 1-4 (stupně obecných soudů + případně Ústavní soud)
 - S = řízení před správním orgánem
 - 0 = trestní řízení ve fázi přípravného řízení
 - x = opakované projednávání věci na některých stupních soudní soustavy
- *složitost věci*
 - 0 = banální věc
 - 1 = věc nikoli složitá
 - 2 = věc do určité míry složitá
 - 3 = věc složitá
 - ? = ESLP výslovně nehodnotil
- *chování stěžovatele*
 - 0 = stěžovateli nelze nic vytknout, spíše naopak
 - 1 = stěžovatel se na délce řízení nijak významně nepodílel
 - 2 = stěžovatel se sice částečně podílel, ale nelze tím ospravedlnit celou délku řízení
 - 3 = stěžovatel se významně podílel na průtazích v řízeních
 - ? = ESLP výslovně nehodnotil
- *povaha věci - význam pro stěžovatele*
 - R = restituce
 - P = opatrovnícké řízení

- C = jiná řízení
 - + = velký význam pro stěžovatele
 - ++ = mimořádný význam pro stěžovatele
 - - = malý význam pro stěžovatele
-
- *poznámka*
 - PO = právnická osoba